

"Hauskaa kuulua ryhmään."

Lasten osallisuus perhetyön ryhmätoiminnassa

Noora Tikka ja Monika Rytälä

Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

KEMI 2014

TIIVISTELMÄ

LAPIN AMMATTIKORKEAKOULU, Sosiaalialan koulutusohjelma

Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijät:	Noora Tikka ja Monika Ryttilä
Opinnäytetyön nimi:	"Hauskaa kuulua ryhmään". Lasten osallisuus perhetyön ryhmätoiminnassa
Sivuja (joista liitesivuja):	45 (6)
Päiväys:	10.09.14
Opinnäytetyön ohjaajat:	Susanna Helavirta ja Sari Halttunen
<p>Opinnäytetyön tavoitteet: Opinnäytetyömme on toiminnallinen, lapsia osallistava ryhmämuotoisen perhetyönmenetelmän kokeilu. Tavoitteena on selvittää, miten ryhmämuotoinen perhetyön menetelmä palvelee lapsia osallisuuden kannalta ja miten osallisuutta voidaan mahdollistaa sellä tavalla se vaikuttaa perhetyöhön. Lisäksi pohdimme millainen merkitys ryhmätoiminnalla on lapsen osallisuuden kannalta. Yhtenä, muttei vähäisenä lähtökohtana opinnäytetyöllämme on tuottaa lapsille ilon tunteita yhdessä toimimalla.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys: Opinnäytetyössämme tarkastelemme asioita perhetyön näkökulmasta. Teoriaosuudessa avaamme perhetyön sekä osallisuuden käsitteet ja syvennymme ryhmämuotoisen perhetyön menetelmään.</p> <p>Toteutustapa: Opinnäytetyömme on toiminnallinen tutkimus ja kehittämisprosessi, joka etenee suunnittelusta toteutukseen ja aina arviointiin saakka. Aineiston keruu tapahtuu ennen toimintaa haastattelemalla perhetyöntekijöitä. Toiminnan aikana havainnoimme lasten toimintaa ja keräämme lapsilta palautteita vapaamuotoisen ryhmähaastattelun avulla. Lopuksi keräämme vanhempien mielipiteitä toiminnasta kyselylomakkeella.</p> <p>Johtopäätökset: Opinnäytetyömme tulosten perusteella lasten osallisuutta voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Lasten mielipiteet osoittavat, että osallistuminen ja johonkin kuuluminen ovat merkityksellisiä asioita. Ryhmämuotoinen perhetyö on toimiva menetelmä ja sen avulla on mahdollista lisätä osallisuutta. Tulokset osoittavat, että ryhmätoiminnalle on kysyntää.</p>	
Asiasanat: osallisuus, perhetyö, kehittäminen, ryhmätoiminta	

ABSTRACT

LAPLAND UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Social Services

Degree programme:	Bachelor Of Social Services
Authors:	Noora Tikka and Monika Rytälä
Thesis title:	" <i>Hauskaa kuulua ryhmään.</i> " Lasten osallisuus perhe-työn ryhmätoiminnassa.
Pages (of which appendixes):	45 (6)
Date:	10.09.14
Thesis instructors:	Susanna Helavirta and Sari Halttunen
<p>Thesis description: This thesis is a functional, groupshaped method experiment in which participate children in family work. The objective is to find out how the groupshaped family work method works as an enabler of the children's participation and also figure out how it can be provided and what kind of impacts it has to family work. One simple base for the thesis is also to create feelings of joy by being and doing together with the children</p> <p>Theoretical and conceptual description: The theoretical part of the thesis reviews the concepts of family work and participation. It also deals with the concept of the groupshaped family work method. This thesis is to discuss the possibilities in groupshaped family work method in the case of the participation of children. We also discuss the impacts of the groupwork in the view of children's participation.</p> <p>Methodological description: This thesis is a functional study and a development process which carries out from the planning to activities and in the end to the evaluation. Research material is collected from family workers before the action by interviewing them and from children at the end of the action by open group interviews. Within the action we also observe the children's activities. In the end of the process we used a questionnaire which is aimed to the parents.</p> <p>Results of the thesis and conclusions: The thesis outcomes show that the participation of children can be implemented in many ways. The opinions of children prove that it matters that they can belong and participate in something. Based on the results of the thesis there is a need for group activities in family work.</p>	
Keywords: participation, family work, development, groupwork	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
SISÄLLYS	5
1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	8
2.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen lähtökohdat	8
2.2 Lähestymistapana toimintatutkimus	9
2.3 Opinnäytetyön osallistujat	11
2.4 Opinnäytetyön eettisyys	13
3 PERHETYÖ	16
4 OSALLISUUS	20
4.1 Osallisuus laissa	20
4.2 Lasten osallisuus käsitteenä	21
5 KEHITTÄMISPROSESSI	25
5.1 Toiminnan suunnittelu ja tavoitteet	25
5.2 Toiminnan toteutus	28
5.3 Toiminnan arviointi ja johtopäätökset	32
6. POHDINTA	41
LÄHTEET	44
LIITTEET	46

1 JOHDANTO

Suomalaisessa yhteiskunnassa on viime vuosina alettu nähdä lapset osaavina ja itsenäisinä toimijoina, eikä vain passiivisina toiminnan kohteina. Ideaali on, että lapset nähdään yksilöinä ja heidän mielipiteitään kuunnellaan ja toiveita otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Lastensuojelulakikin (13.4.2007/417) edellyttää lapsen edun huomioimisen ja korostaa lapsen oikeutta osallisuuteen kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Lain 2. luvun 8. pykälän mukaan palveluita järjestettäessä ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin sekä toivomuksiin. (Lastensuojelulaki 2007/417, 8§)

Lapselle osallistuminen omien asioiden hoitamiseen kasvattaa itsetuntoa ja luo tunteuksia siitä, että tulee kuulluksi. Lasten mukaan ottaminen toimintojen toteutukseen ja suunnitteluun parantaa lapsille suunnattujen palvelujen laatua. Osallisuus vahvistaa lapsen itsearvostusta ja itsetuntemusta, kun lapsi huomaa, että hänen mielipiteillään ja ideoillaan on merkitystä. Tämän lisäksi osallisuuden mahdollistaminen käytännössä eri kanavoin antaa lapsille mahdollisuuden esimerkiksi harjoitella kansalaisuuden taitojaan. (Oranen 2007, 11.)

Lisäämällä lasten osallisuutta jo varhaisessa vaiheessa, autetaan lasta opettelemaan sosiaalisia ja kulttuurisia valmiuksia, joita tarvitaan perustaksi kaikelle muulle tulevassa elämässään kokemalleen osallisuudelle. (Virkki & Nivala & Kiilakoski & Gretschel 2012, 180.) Yhteiskunta muuttuu koko ajan ja meiltä kaikilta vaaditaan tulevaisuudessa entistä enemmän osallistumista yhteiskunnallisiin asioihin. Osallisuuden avulla lapsista tulee asioihin osallistuvia, kriittisiä sekä yhteistyöhön pystyviä kansalaisia.

Aloimme toteuttamaan opinnäytetyötämme osittain perhetyön kehittämisen näkökulmasta, sillä käytännön kokemustemme mukaan perhetyö on pääsääntöisesti perhekeskeistä ja ryhmätoimintoja käytetään vielä varsin vähän. Lasten osallisuus perhetyössä tulisi nähdä mahdollisuutena, eli lasten osallisuutta voitaisiin lisätä kuulemalla ja ottamalla heidän näkökulmiaan vielä paremmin huomioon käytännön työssä. Parhaimmillaan osallisuus voisi olla esimerkiksi sitä, että lapset saisivat tehdä aloitteita ja omia suunnitelmia erilaisiin projekteihin, joissa aikuiset toimisivat apuna. Lapset mukaan ot-

tamalla toimintaan ja sen suunnitteluun voidaan opetella lasten ja aikuisten yhteistoiminnallisuutta sekä dialogisuutta. (Turja 2011, 4.)

Opinnäytetyömme tavoitteena on kokeilla ryhmämuotoista perhetyötä lapsia osallistavan kerhotoiminnan muodossa. Tavoitteenamme on kehittää ja löytää valmiuksia ryhmätoiminnan järjestämiseen perhetyössä tulevaisuudessakin. Perehdymme opinnäytetyössämme perhetyön ja osallisuuden käsitteisiin ja osallisuuden teema kulkee punaisena lankana opinnäytetyömme eri vaiheissa. Valitsimme aiheen, sillä lasten oikeudet ja oikeus osallisuuteen puhuttelevat meitä molempia. Tahdomme korostaa lasten osallisuuden tärkeyttä esimerkiksi avohuollon tukitoimien eri vaiheissa, sillä myös lastensuojelulaki (13.4.2007/417) edellyttää lapsen edun huomioimisen ja korostaa lapsen oikeutta osallisuuteen kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Molemmilla meistä on aikaisempaa kokemusta perhetyöstä ja kiinnostusta saada lisää tietoa aiheesta ja sen myötä kehittyä ammatillisesti.

Toivomme opinnäytetyömme herättävän avointa keskustelua työyhteisöissä ryhmämuotoisen työmenetelmän kokeilemisesta, sen tulevaisuudesta ja mahdollisuuksista työkentällä. Toivomme lasten kanssa työskentelevien heräävän pohtimaan, mitä lasten osallisuus on ja mikä sen todellinen tila tällä hetkellä on eri areenoilla. Mielestämme on tärkeää pohtia, miten lasten osallisuutta voisi käytännössä toteuttaa prosessien eri vaiheissa.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen lähtökohdat

Opinnäytetyömme tavoitteena on kokeilla ryhmämuotoista perhetyötä lapsia osallistavan kerhotoiminnan muodossa. Opinnäytetyömme kohteena ovat perhetyön asiakasperheiden lapset. Tarkoituksena on antaa lasten ideoida toimintaa ja olla aktiivisina kerhotoiminnan suunnittelussa. Tavoitteenamme on kehittää ja löytää valmiuksia ryhmätoiminnan järjestämiseen perhetyössä tulevaisuudessakin.

Tutkimukseen ja kerhotoimintaan osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistuvat henkilöt eivät tule opinnäytetyössämme tunnistetuiksi. Kerhoryhmän lapset on valittu etukäteen perhetyöntekijän toimesta ja valintaperusteina on ollut sama ikäryhmä, mikä helpottaa toiminnan toteuttamista käytännössä kaikille sopivaksi.

Opinnäytetyömme alkuvaiheessa pyrimme selkiyttämään tavoitteita tiedonkeruun avulla. Tiedonkeruu tapahtui tutustumalla teoriatietoon, pohtimalla aikaisempia henkilökohtaisia käytännön kokemuksiamme perhetyöstä sekä perehtymällä perhetyöntekijöiden aikaisempiin kokemuksiin ryhmätyöstä. Kysyimme perheiden ja lasten kiinnostusta toimintaan perhetyön käynneillä, vastaanotto oli innostunut. Perhetyöntekijöiden kokemuksia ryhmämuotoisesta työmenetelmästä keräsimme avoimen ryhmähaastattelun avulla.

Kun saimme luvan opinnäytetyön toteuttamiseen, toimitimme vanhemmille saatekirjeen (liite 1), jossa esittelimme itsemme ja opinnäytetyömme tavoitteet. Kysyimme lupaa lasten osallistumisesta opinnäytetyöhömmme suullisesti ensin vanhemmilta, sekä vielä sen jälkeen lapsilta itseltään perhetyön käyntien aikana. Päädyimme kysymään lupaa suullisesti, sillä toiminta tulisi sisältymään jo perheeseen annettavaan perhetyöhön. Suunnittelimme ja ideoimme lasten osallistavaa kerhotoimintaa, jonka jälkeen teimme perheille esitteen (liite 2), jossa kerroimme tarkemmin tulevasta kerhotoiminnasta ja sen ajankohdista.

Haemme opinnäytetyöllämme vastauksia sille, mitä ryhmämuotoinen perhetyön menetelmä antaa perhetyölle, miten vanhemmat suhtautuvat siihen ja millä tavalla lasten

osallisuus toteutuu ryhmämuotoisessa perhetyössä. Perehdymme opinnäytetyössämme perhetyön ja osallisuuden käsitteisiin. Osallisuuden teema kulkee punaisena lankana opinnäytetyömme eri vaiheissa.

Tutkimuskysymykset:

1. Millainen merkitys ryhmätoiminnalla on lapsille?
2. Millä tavalla lasten osallisuus toteutuu perhetyön ryhmätoiminnassa?
3. Mitä hyötyä ryhmämuotoisesta perhetyöstä on?

2.2 Lähestymistapana toimintatutkimus

Opinnäytetyömme on toiminnallinen tutkimus, mutta siinä on myös piirteitä laadullisesta tutkimuksesta. Laadullisesta tutkimuksesta käytetään synonyymeina termejä kvalitatiivinen, laadullinen, pehmeä, ymmärtävä ja ihmistutkimus. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 23.) Laadullisen tutkimuksen käytetyimmät aineistonkeruumenetelmät ovat erilaiset haastattelut, kyselyt, havainnointi, oma elämäkerrat ja kirjeet tai erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. (Tuomi ym. 2002, 73.) Laadullisen tutkimuksen piirteitä opinnäytetyömme saa käyttämistämme aineistonkeruumenetelmistä eli avoimista ryhmähaastatteluista sekä kyselystä.

Heikkinen toteaa, että toimintatutkimus tuottaa tietoa käytännön kehittämiseksi ja siinä tutkitaan erityisesti ihmisen sosiaalista toimintaa kehittäen käytäntöjä entistä paremmiksi. (Heikkinen 2006, 16.) Ryhdyimme toteuttamaan opinnäytetyötämme osittain perhetyön kehittämisen näkökulmasta, sillä käytännön kokemustemme mukaan perhetyö on yleisemmin perhekeskeistä ja ryhmätoimintoja hyvin vähän, jos ollenkaan. Halusimme osallistaa lapset perhetyöhön entistä paremmin ryhmän avulla.

Toisaalta Heikkinen pitää toimintatutkimusta enemmänkin lähestymistapana tai asenteena toiminnan kehittämiseksi, kuin tutkimusmenetelmänä. Myös tutkimusprosessin näkökulmasta toimintatutkimus poikkeaa hieman tavanomaisesta: lähtökohta tutkimukselle voi olla juuri arkisessa toiminnassa havaittu ongelma, jota halutaan ryhtyä kehittämään. (Heikkinen 2006, 36- 37.)

Toimintatutkimukselle ei ole yleistä tai yksiselitteistä määritelmää. Toisin sanoen perusajatus toimintatutkimuksessa on ottaa ihmiset, joita tutkimus koskettaa, mukaan tutkimushankkeeseen täysivaltaisina jäseninä ja pyrkiä yhdessä toteuttamaan yhteistä päämäärää. Toimintatutkimuksen määritelmiin voidaan yhdistää tutkimus, parempaan pyrkiminen, interventio sekä tutkittavien subjektiluonne. Ideaalina voidaan nähdä muutos parempaan. (Eskola & Suoranta 2003, 127.)

Toimintatutkimuksessa kohteena on aina jokin yhteisö, kokonaisuus, jo olemassa oleva ryhmä tai esimerkiksi yhdyskunta. Toimintatutkimuksessa on aina tavoitteita, jolloin on tärkeää pohtia, minkälaisista arvoista tavoitteet nousevat ja kuka ne määrittelee, sillä on kysymys interventiosta eli puuttumisesta tutkimuskohteena olevan yhteisön elämään. On hyvä pohtia kuka määrittelee sen, mikä on yhteisön edun mukaista. Toimintatutkimuksella voidaan saada arvokasta tietoa tutkimusta varten, kun vapautetaan ihminen toimimaan. Ihanteellista olisi arvokkaan tiedon lisäksi saada toimintatutkimuksella organisaation toimintaan uutta hehkua. (Eskola & Suoranta 2003, 129-130.)

Eskola ja Suoranta tuovat esille Syrjälän ja Nummisen (1988) tutkimuksen, jossa esitetään, että toimintatutkimuksessa olennaista on aktiivinen vuorovaikutus sekä sitoutuminen yhdessä sovittuihin tavoitteisiin. Tutkija toimii tutkimassaan tilanteessa, ei yksin, vaan muiden osallistujien kanssa yhdessä ratkaisuja etsien. Toimintatutkimuksen toiminnassa mukana ovat kaikki osallistujat ja tutkija itse on myös osa tutkimuskohdetta. Tutkimus ja muutos liittyvät toimintatutkimuksessa toisiinsa ja toiminta ja sen muuttaminen perustuvat osallistujien tekemään oman työn arviointiin ja pohdintaan. Muutoksen ei tarvitse olla ulkopuolisen ideoimaa ja niin sanotusti valmiiksi annettua, vaan ennen kaikkea toimijoiden aktivointia. Halusimmekin opinnäytetyömme alkuvaiheissa herätellä perhetyöntekijöitä keskustelemaan ryhmämuotoisesta työmenetelmästä ja sen historiasta ja osallistaa opinnäytetyömme kohteena olleet lapset suunnittelemaan ja arvioimaan toimintaa. Lisäksi lasten vanhemmat arvioivat järjestettyä toimintaa omasta näkökulmastaan. (Eskola & Suoranta 2003, 128.)

Toimintatutkimus voidaan hahmottaa jaksoksi, jonka vaiheita ovat suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi. Suunnittelu ja toiminta toimivat uudelleen rakentavana, konstruoivana vaiheena, esimerkiksi uudenlaisen toimintatavan suunnitteluna. Uuden

toiminnan kehittäminen vaatii paljon keskustelua ja harkintaa. Myös uuden toiminnan kokeilu vaatii keskustelua ja arviointia jälkikäteen. Havainnointi ja reflektointi toimivat rekonstruoivana vaiheena, kun jo olemassa olevaa tai uutta kokeilun alla olevaa toimintatapaa arvioidaan ja havainnoidaan uudelleenrakentamista silmällä pitäen. Toimintatutkimuksen vaiheet voivat vuorotella ja alkaa eri vaiheista. (Heikkinen & Rovio & Kii-lakoski 2006, 78- 79.). Opinnäytetyömme rakentuu edellä mainitun syklin mukaisesti, eli suunnittelun, toiminnan, toiminnan havainnoinnin ja toiminnan reflektoinnin mukaan.

Toimintatutkimukselliset lähestymistavat voidaan jakaa kolmeen eri tapaan. Voidaan puhua yhteistoiminnallisesta tutkimuksesta, pelkästään toimintatutkimuksesta tai osallistuvasta toimintatutkimuksesta. Toimintatutkimuksessa eivät päde perinteiset näkemykset tutkimuksen objektiivisuudesta. Tutkimuksessa tarkoitetaan sitä, että tutkija yrittää havainnoida kohdettaan salaa sitä häiritsemättä. Ajatus perustuu siihen, että tutkittavan toiminta ei olisi luonnollista, jos joku ulkopuolinen tarkastelisi sitä. Edelliselle periaatteelle vastakkaista on taas nähdä tutkimus avoimena toimintana. Siinä kerrotaan avoimesti tutkimuksen tarkoitus, pyydetään tutkittavia yhteistyöhön ja suorastaan pyritään vaikuttamaan positiivisesti tutkittavien elämään. Ei siis oteta etäisyyttä tutkittavaan, vaan päinvastoin sekaannutaan asiaan. Tällöin puhutaan toimintatutkimuksesta tai yhtäläillä aktio- tai vaikutustutkimuksesta, mahdollisuus on puhua myös osallistavasta havainnoinnista. (Eskola & Suoranta 2003, 126-127.)

2.3 Opinnäytetyön osallistujat

Opinnäytetyöhömmme osallistuvat neljä 6-8-vuotiasta lasta, joista kaikki ovat poikia ja perhetyön asiakasperheistä. Lisäksi opinnäytetyöhön osallistuvat perhetyöntekijät sekä lasten vanhemmat, mutta pääasiallisina osallisina opinnäytetyössä ovat lapset.

Ryhmäkoko on tarkoituksen mukaisesti pieni, sillä se mahdollistaa paremmin lasten yksilöllisen kohtaamisen ja osallistumisen, kuin suurempi ryhmäkoko. Lapset valikoituivat ryhmään perhetyöntekijän kautta, joka tunsikin lapset etukäteen. Toinen meistä opinnäytetyön tekijöistä toimii siis ryhmässä perhetyöntekijän ja opiskelijan kaksoisroolissa ja näin ollen pystyimme pohtimaan ryhmädynamiikkaa etukäteen hänen tuntiensa lapset.

Päädyimme käyttämään tätä etua hyödyksemme, jotta ryhmään osallistuvat lapset olisivat ikä- ja kehitystasoltaan suurinpiirtein samalla viivalla toistensa kanssa. Ryhmään valikoidut lapset ovat lisäksi tarkoituksen mukaan samaa sukupuolta, sillä ajattelemme sen helpottavan ryhmäytymistä, toiminnan suunnittelua ja toteuttamista käytännössä. Tyttöjen ja poikien mielenkiinnon kohteet voivat vaihdella, joten sama sukupuoli mahdollistaa paremmin vertaisuudenkin kokemuksen.

Lasten vanhemmat osallistuvat opinnäytetyöhömmme antamalla palautetta kyselylomakkeen avulla (liite 4) kerhotoiminnan päätteeksi. Palautteiden avulla toivomme saavamme vastauksia toiminnan onnistumisesta ja huomioita toiminnan kehittämistä varten lasten vanhempien näkökulmasta.

Perhetyöntekijöiden kokemuksia olemme kysyneet opinnäytetyön alkuvaiheessa lähtökohtia tarkentamaan ja antamaan suuntaa sille, mitä ryhmämuotoisesta työmenetelmästä tällä hetkellä ajatellaan. Halusimme soveltaa aineistonkeruussa sekä avointa, että teemallista haastattelumuotoa, sillä mielestämme niiden yhdistelmä sopii parhaiten mielipiteiden ja kokemusten kartoittamiseen niistä asioista, joihin haluamme vastauksia. Eskolan ja Suorannan mukaan teemahaastattelussa haastattelija on pohtinut haastattelun teemoja ja aihealueita etukäteen, mutta valmiita kysymyksiä ei varsinaisesti ole ja haastattelun kulku voi myös vaihdella. Avoin haastattelu taas muistuttaa eniten tavallista, vapaamuotoista keskustelua haastattelijan ja haastateltavan välillä. (Eskola & Suoranta 2003, 85-86.)

Haluamme herättää avointa keskustelua työyhteisössä uudenlaisen työmenetelmän keilemisestä ja sen tulevaisuudesta työkentällä. Haastattelu on järkevintä toteuttaa ryhmähaastatteluna, sillä se on nopea ja tehokas tapa kerätä tietoa ja mielipiteitä silloin kun niitä tarvitaan useammalta henkilöltä yhtäaikaaisesti. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 205.) Eskola ja Suoranta lisäävät ryhmähaastattelun etuihin innostavan vaikutuksen, jolloin henkilöt ryhtyvät aktiivisemmin keskustelemaan aiheista. Näemme ryhmähaastattelun sopivana vaihtoehtona niin perhetyöntekijöiden kuin lastenkin haastattelussa juuri sen innostavuuden ja ryhmän positiivisten vaikutusten vuoksi. Ryhmähaastattelu on myös toimiva vaihtoehto, kun halutaan tavoitella uusia ideoita ja oivaltaa sekä ymmärtää asioita. (Eskola & Suoranta 2003, 95.)

2.4 Opinnäytetyön eettisyys

Tutkimuksen eettisyydestä puhuttaessa on syytä tiedostaa, että eettisyys jakautuu moniin eri näkökulmiin. Eettisyys ei ole vain yksikössä käsiteltävä asia. Eettisyyteen vaikuttavat tutkijan tekemät valinnat läpi koko tutkimuksen, kirjoitettu asia ja käsitteet mitä tutkimuksissa käytetään sekä käytetty lähdekirjallisuus ja kohderyhmä. Tutkijan on mietittävä myös omat ennakkokäsitteensä tutkittavasta asiasta, jotta voi kirjoittaa tutkimuksen johdattelematta lukijaa tai lokeroimatta ihmisryhmiä. Tutkimuksen avulla tuotettu tieto välitetään yhteiskuntaan, silloin tutkijan tulee pohtia tiedon julkistamisen etiikkaa ja sen vaikutusta tutkimukseen sekä kunnioituksen säilyttäminen tutkimukseen osallistuneisiin ihmisiin. (Pohjola 2007, 19.)

Etenkin sosiaalisissa tutkimuksissa, eettisyys on yksi avain kysymyksistä, jota tulisi pohtia monesta eri näkökulmasta. Sosiaalinen tutkimus keskittyy ihmisten elämään ja kokemuksiin, ja se luokien omat haasteensa tehdä eettisesti kestävä tutkimusta. Rehellisyys, avoimuus ja hienotunteisuus ovat asioita, joita tulisi noudattaa sosiaalisen tutkimuksen kentällä. On äärimmäisen tärkeää, että asiakkaat, joista tietoa kerätään, saavat tietää myös rehellisesti, miten tietoa tutkimuksessa käytetään. Myös tutkimuksen tarkoitus on hyvä selvittää tutkittaville. Anonyymisyys on iso osa tutkimusta ja on pohdittava tarkoin millä tavalla aineistoa käytetään, jotta anonyymisyys säilyy ja mitä tutkimuksessa voi muuttaa jottei muuttaisi tutkimuksen luonnetta tai tuloksia. (Pohjola 2007, 20.)

Tutkimustulosten tulkitseminen on vaativa tutkimusprosessin osa. Siinä tulee huomioida kaikki tutkimukseen liittyvät osa-alueet. Tutkijan on mietittävä omia arvoja ja asenteita tutkittavaa asiaa kohtaan. Myös käsitteiden käyttöön kannattaa kiinnittää huomiota, jottei loisi vääränlaisia tulkintoja. Vaikka suurin osa tutkimukseen osallistujista olisi jostain samaa mieltä, niin yleistystä ei saisi tehdä. Vaarana voi olla, että tutkijan mielestä itsestäänselvillä valinnoilla tai mielipiteillä tutkimus rakentuu vain omaan todellisuuteen eikä ole näin ollen todellisuutta. Analyysiä tehtäessä on äärimmäisen tärkeää tuottaa tieto saaman aineiston mukaan ja paneutua vain siihen. Omilla näkemyksillä voi helposti johdattaa lukijaa harhaan ja eettisesti tämä asetelma on väärin. (Pohjola 2007, 21).

Opinnäytetyössä eettisyyttä täytyi pohtia myös tutkimuksen lähtökohdasta katsottuna, mutta myös perhetyön periaatteita kunnioittaen. Perhetyö on työtä, joka kohdistuu perheen elämänhallinnan lisäämiseen sekä kokonaisvaltaisen hyvinvointiin. Olipa työmuoto perhetyössä mikä tahansa, työssä liikutaan monenlaisten asioiden rajapinnoilla. Perhetyössä ollaan tekemisissä perheiden henkilökohtaisten asioiden sekä mahdollisten ongelmatilanteiden parissa, jolloin ollaan tekemisissä eri tavoin perheen tai yksilön itsemääräämisoikeuden, yksityisyyden ja tasa-arvon kanssa. Jokainen perhe on erilainen ja jokainen perhe toimii eri tavalla. Perhetyöntekijä joutuu pohtimaan ja arvioimaan työtään, suhtautumistaan, työtapaansa sekä käyttämiään menetelmiä jokaisen perheen kohdalla erikseen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 47.) Ryhmämuotoisen perhetyö menetelmän valitseminen aiheutti monenlaista pohdintaa eettisesti. Useassa eri kohdassa ryhmää perustaessa täytyi miettiä ovatko ratkaisut eettisesti oikeita. Täytyi pohtia etukäteen, että lapset voivat keskenään puhua omista perheistään ja näin ollen jokin perhe voi niin sanotusti paljastua.

Pohdimme yksityisyyden suojaa, kun mietimme haemmeko lapset itse vai velvoitamme vanhempiä tuomaan lapset. Toisaalta olisi hyvä velvoittaa vanhempiä kuljettamaan lapsia, mutta riskinä olisi ollut se, ettei kaikkien lasten kohdalla kuljetus olisi onnistunut. Mikäli vanhemmat toisivat itse lapsensa kerhoon, saattaisivat he tulla tunnistetuiksi toisillensa ja näin ollen yksityisyydensuoja ei olisi turvattu. Päädyimme vaihtoehtoon, että haemme lapset kotoa ja viemme heidät myös kotiin.

Itsemääräämisoikeutta pyrittiin toteuttamaan monissa kohdissa. Ihan ensiksi kysyimme lapsilta, haluavatko he osallistua tulevaan kerhotoimintaan. Kaikki lapset, jotka osallistuivat järjestämäämme toimintaan olivat itse halukkaita osallistumaan eikä aloite tai pakottaminen tullut vanhemmilta. Osallisuus on myös sitä, että voi kieltäytyä toiminnasta (Rönkkö ym. 2010, 52). Toiminnan suunnittelussa toteutimme myös itsemääräämisoikeutta ja pojat saivat tuoda vapaasti ideoita ja suunnitelmia tuleville kerhokerroille. Osallisuus omiin asioihin toteutui lasten kohdalla, kun he saivat olla suunnittelussa mukana.

Osallisuus ja kohtaaminen tulisi olla perhetyössä ohjaavina eettisinä periaatteina. Osallisuudeksi voidaan katsoa ihmisen oikeus saada tietoa suunnitelmista ja olla mukana niissä. Osallisuutta on myös se, että saa olla mukana ratkaisujen tekemisissä, mielipiteiden ilmaisemisissa sekä saada niissä tukea. Pyrimme toiminnassamme toteuttamaan näitä osallisuuden elementtejä. Osallisuus konkretisoituu usein toiminnassa. Yksinkertaisin tapa osallistaa on tekeminen yhdessä. Kaiken kaikkiaan ryhmämuotoinen perhetyö luo monenlaisia osallisuuden elementtejä sekä nostaa eettisiä pohdintoja esille. (Rönkkö ym. 2010, 51.)

3 PERHETYÖ

Lastensuojelulain 34. pykälän mukaan sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on velvollisuus järjestää avohuollon tukitoimena muun muassa perhetyötä, mikäli lapsen kasvuolosuhteet vaarantuvat tai eivät turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä, tai mikäli lapsi itse on vaaraksi terveydelleen tai kehitykselleen. Avohuollon tukitoimilla tulisi edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea vanhempia, huoltajia tai lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä kasvatustehtävissä. Avohuollon tukitoimia pyritään toteuttamaan yhdessä heidän kanssaan. (Lastensuojelulaki 417/2007 7:34.1§)

Perhetyö on siis yksi avohuollon tukitoimi, joka on määritelty lastensuojelulaissa ja se on osa kuntien toimintaa. Avohuollon tukitoimien vastaanottaminen on perheille vapaaehtoista ja sitä tehdään yhteistyössä perheen kanssa. Perhetyö on usein psykososiaalisen tuen ja käytännön avun yhdistelmä ja sillä voidaan tukea vanhempia kasvatustehtävissä sekä järjestää lapsen hyvinvointia tukevaa toimintaa. Lastensuojelun perhetyöntekijän työn sisällön todetaan olevan lastensuojelulain tarkoittamaa yksilö- ja perhekohtaista, ennaltaehkäisevää tai korjaavaa avohuollon tukitoimintaa. (Lastensuojelun käsikirja 2013)

Perhetyöllä voidaan tarkoittaa perheterapeutista, lastensuojelullista tai preventiivisiä eli ennaltaehkäiseviä palveluja. Perhetyö on ammatillista, tavoitteellista perheen tukemista erilaisissa elämäntilanteissa ja sitä voidaan tehdä perheiden kanssa eri tavoin, tavallisimmin kuitenkin perheiden kotona. Perhetyö tukee perhettä muutoksessa ja työn lähtökohdat ovat perheen tarpeissa ja muuttuvat tarpeisiin vastaten. Perhetyöntekijä on ammattinimike, mutta se on myös työmenetelmä ja lähestymistapa. (Järvinen & Lankinen & Taajama & Veistilä & Virolainen 2012, 12.)

Perhetyön kohteet ovat perheet ja niiden jäsenet. Perhettä neuvotaan, kasvatetaan ja valistetaan erilaisissa asioissa. Perhettä autetaan, aktivoidaan, valmennetaan, konsultoidaan ja niin edelleen. Perheestä kerätään tietoa, selvitetään perheen tilaa sekä arvioidaan työn toimivuutta. Ongelmia pyritään ehkäisemään sekä korjaamaan yhdessä perheen kanssa. (Vuori & Nätkin 2007, 8.)

Keskeisintä perhetyössä on lapsen edun turvaaminen. Perhetyö on osa lastensuojelutyötä, eli kontrollin elementti on läsnä perhetyötä tehdessä. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena perhetyöstä tulee aina tehdä päätös ja tavoitteet on kirjattava asiakassuunnitelmaan. Voidaan kuitenkin tehdä myös ennaltaehkäisevää perhetyötä, joka on vapaaehtoisuuteen perustuvaa, eikä vaadi asiakkuutta lastensuojelussa. Ennaltaehkäisevän perhetyön ja lastensuojelun perhetyön rajat ovat usein häilyviä eikä aina voida tarkkaan sanoa kumpaan perhetyöhön työ painottuu. Tärkeintä on, että perhe tulee autettua ja tuettua tilanteeseen sopivalla tavalla. Työskentelyn tavoitteet ja suunnitelmat tehdään aina yhdessä perheen kanssa. Näin pyritään sitouttamaan ja motivoimaan perhettä yhteiseen työskentelyyn. Perhetyön kestolle ei ole selkeää määritelmää, se voi olla lyhytaikaista tai jopa useamman vuoden kestävä. Perhetyötä on hyvä tarkistaa tietyn väliajoin ja arvioida perhetyön tarvetta uudestaan. (Lastensuojelun käsikirja 2013)

Perhetyöhön kohdistuu lastensuojelullisia odotuksia ja näin ollen on voitu asettaa odotuksia huostaanottojen vähenemiselle. Perhetyö on kuitenkin paljon muutakin kuin lastensuojelua. Tulisi huomioida, että sopivalla varhaisella tuella ja ennaltaehkäisyllä saadaan paljon hyvää aikaiseksi. Pieniin asioihin vaikuttaminen, selviytyminen erilaisista kokemuksista sekä arjessa jaksaminen ovat perhetyön arkea. (Järvinen ym. 2012, 12-13.)

Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on ylläpitää perheen hyvinvointia ja ennaltaehkäistä elämän muutosvaiheissa esiintyviä riskejä. Tehtävänä on löytää yhdessä perheen kanssa perheen omat voimavarat. Tukea tulisi antaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta ongelmat eivät kasvaisi liian suuriksi. Ennaltaehkäisevän perhetyöntekijän työtehtäviin kuuluu usein myös erilaisten vertaisryhmien perustaminen ja ohjaaminen sekä kehittäminen. (Järvinen ym. 2012, 73.)

Ennaltaehkäisevässä perhetyössä tehokkaana työmuotona käytetään usein ryhmiä. Ryhmiä voi olla kaikenlaisia, riippuen tarpeesta. Lastensuojelullisen statuksen omaavat perheet hyötyvät myös ryhmätoiminnasta. Ryhmätoiminnan järjestäminen ei saisi keskittyä vain ennaltaehkäisevälle alueelle. (Järvinen ym. 2012, 214)

Samankaltaisia elämäntilanteita kokeneet tai samassa elämäntilanteessa olevat yksilöt tukevat toisiaan. Ryhmiä voidaan järjestää lapsille, nuorille, perheille, vanhemmille ja

niin edelleen. Perhetyöntekijä voi luontevasti toimia ryhmien ohjaajana, koska on jo perheiden lähityöntekijä ja ennestään tuttu perheille. Yhteistyö perheiden kanssa antaa perhetyöntekijälle mahdollisuuden toteuttaa sellaista ryhmää, josta perhe hyötyy parhaiten. Esimerkiksi perheille järjestettävissä ryhmien avulla myös työntekijä oppii paljon perheistä ja ryhmässä voidaan nostaa esiin sellaisia asioita, joita ei välttämättä perhekohtaisessa työssä saada nostettua niin hyvin keskusteluun. (Järvinen ym. 2012, 212-213.)

Ryhmät ovat tehokas työmuoto. Perhetyöntekijä voi tarpeen mukaan suunnitella ryhmiä ja toteuttaa perhetyötä tavallisesta poikkeavalla tavalla. Ryhmämuotoinen perhetyö antaa vaihtelevuutta työhön ja mahdollistaa toimimisen yhtä aikaa useamman perheen kanssa. Koko perhe hyötyy ryhmätoiminnasta, mutta ennen kaikkea lapset voidaan nähdä ryhmätoiminnasta hyötyvinä. Lasten saamia hyötyjä ryhmistä ovat muun muassa kokemus johonkin kuulumisesta sekä osallisuudesta. Lisäksi lapset saavat kokemuksia, että heidät hyväksytään omana itsenään ja he voivat jakaa omia kokemuksiaan ryhmässä. (Järvinen ym. 2012, 213-214.)

Perhetyöntekijällä on hyvä mahdollisuus kasata ryhmä juuri niin, että lapset saavat parhaimman hyödyn ryhmätoiminnasta. Perhetyöntekijä voi valita jo ennestään tutuista lapsista ryhmän ja voi näin ollen suunnitella juuri heille sopivaa ja kohdennettua toimintaa. Perhetyössä toimitaan yleensä koko perhettä tukien ja lapset useasti jäävät niin sanotusti vanhempien varjoon. Juuri lapsille suunnatussa ryhmätoiminnassa, lapset saavat kokemuksia osallisuudesta ja johonkin kuulumisesta. On erittäin tärkeää pitää lapset työn keskiössä. (Järvinen ym. 2012, 212-213.)

Perhetyöntekijän kannalta ryhmätoiminnasta saadaan työhön vaihtelevuutta sekä harjoitusta ryhmän ohjaamisesta. Ryhmän ohjaamisen taidot kehittyvät ryhmiä vetämällä ja niitä voi myös vahvistaa lisäkoulutuksella, työnohjauksella sekä perehtymällä alan kirjallisuuteen. Perhetyöntekijät voivat mahdollistaa asiakasperheille myös vertaistukea järjestämällä ryhmämuotoista perhetyötä. Vertaisryhmien toteuttaminen vaatii suunnittelutyötä ja useasti yhteistyötä eri tahojen kanssa. Ryhmien markkinoinnilla on väliä, samoin myös sillä, keitä mihinkin ryhmiiin valitaan. Ennaltaehkäisevänä työmuotona ryhmät lapsille on koettu tarpeellisiksi ja niiden kehittäminen on tärkeää. (Järvinen ym. 2012, 212-213.)

4 OSALLISUUS

4.1 Osallisuus laissa

Kun puhutaan lasten osallisuudesta tai oikeudesta siihen, voidaan kaiken perustana pitää YK:n lasten oikeuksien sopimusta. Lasten oikeudesta osallisuuteen on säädetty laissa kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen määrittelemät oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklan mukaan sopimuksen allekirjoittaneet sopimusvaltiot takaavat lapsille, jotka kykenevät muodostamaan näkemyksiä, oikeuden ilmaista näkemyksiään vapaasti kaikissa lasta koskevissa asioissa. Sen toteuttamiseksi, lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimituksissa joko suoraan tai edustajan kautta. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.)

Lisäksi 13. artiklan mukaan lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, mikä sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia suullisessa, kirjallisessa painetussa, taiteen tai missä tahansa lapsen valitsemassa muodossa. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.)

Myös Suomen perustuslaki (731/1999) määrittää lasten huomioimisen ja tasa-arvoisen kohtelun heitä koskevissa asioissa. Perustuslain 2. luvussa 6. pykälässä sanotaan, että ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lisäksi lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseä koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. (Perustuslaki 731/1999 6§)

Lastensuojelulaki (417/13.4.2007) edellyttää lapsen edun huomioimisen ja korostaakin lapsen oikeutta osallisuuteen kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Lastensuojelulain (417/13.4.2007) 1. luvun 5. pykälässä osallisuudesta todetaan, että lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin. (Lastensuojelulaki 417/13.4.2007 5§)

Lain 2. luvun 8. pykälän mukaan palvelua järjestettäessä ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. (Lastensuojelulaki 417/13.42007 8§)

4.2 Lasten osallisuus käsitteenä

Laajemmin ymmärrettynä osallisuus tarkoittaa yhteisöön liittymistä, yhteisöön kuulumista ja siihen vaikuttamista. Mahdollisuus kuulua ja olla osana johonkin itselle tärkeään yhteisöön kehittää ihmisen identiteettiä ja antaa vastauksia kysymyksiin, kuka minä olen ja mihin kuulun. Mahdollisuus osallistua on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytyksistä. (Hotari 2009, 117.)

Oranen esittelee osallisuutta porrastetun ja tietyille tilanteille hyödyntäen. Alimmilla portaita yksilöllä on vain vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa ja mitä ylemmäs hän kiipeää, sitä enemmän hänellä on mahdollisuuksia vaikuttaa. Oletetaan myös, että osallisuus kasvaa samassa suhteessa eli alimmilla osallisuuden portaita osallisuutta on vähän ja ylimpänä paljon. (Oranen 2008, 5.)

Nigel Thomas taas haluaisi nähdä osallisuuden hieman laajemmin, kuin porrasmallin avulla, jossa osallisuus nähdään yksiuotteisena ominaisuutena ja toisen ulkoapäin määrittämänä: osallisuus on jotain jota toisella on joko vähän tai paljon. Keskeisiä ja huomionarvoisia tekijöitä lapsen osallisuutta määrittämään ovat Thomasin (Thomas 2000, 175-176.) mukaan

1. Lapsen valinnan mahdollisuus osallisuudestaan
2. Informaatio tilanteesta
3. Valta eli vaikutusmahdollisuus tilanteessa
4. Mahdollisuus omaan ääneen / itseilmaisuun tilanteessa
5. Saatavilla oleva tuki itseilmaisuun
6. Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Nämä ulottuvuudet auttavat ymmärtämään syvemmin, mistä osallisuuden käsite koostuu. Thomasin mukaan lapsella tulisi olla mahdollisuus valita ja kieltäytyä, sillä kieltäytyminen osallistumisesta on myös osallisuutta. Osallisuus on yksilöllistä, toinen tarvitsee enemmän tukea itseilmaisuun kuin toinen. Osa lapsista taas tarvitsee vain jonkin verran tietoa tilanteesta ja siihen liittyvistä vaihtoehdoista muodostaakseen itsenäisesti mielipiteen, kun toiset tarvitsevat tukea ja rohkaisua tuoda julki mielipiteitä. Nigel Thomas kysyykin, onko lapsi, joka pakotetaan osallistumaan ja käyttäytyä aktiivisesti, korkeammalla osallisuuden portaalla, kuin lapsi joka osallistuu vapaaehtoisesti ja käyttäytyy ei-aktiivisesti? Thomaksen mukaan lapsen osallisuutta pohdittaessa on syytä huomioida edellä mainitut ulottuvuudet arvioitaessa osallisuuden määrää. (Thomas 2000, 175-176.)

Lapsille ja nuorille osallistuminen esimerkiksi omien asioiden hoitamiseen voivat synnyttää kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja siitä, että omat mielipiteet ja ajatukset ovat arvokkaita. Myös tunne siitä, että ihminen voi vaikuttaa omiin asioihin, toimii usein myös voimauttavana tekijänä ja kasvattaa luottamusta itsen sekä muihin. Oranen määrittelee lastensuojelulasten vaikutusmahdollisuudet erityisen merkittäviksi, sillä usein miten lastensuojelun kanssa tekemisissä olleet lapset ja nuoret voivat hyvinkin usein kokea, että asiat heidän ympärillään vain tapahtuvat ikäänkuin kohtalon lailla. Erilaiset osallisuuden muodot voivat myös toimia taitojen oppimisen lähteenä ja tärkein hyöty osallisuudesta lapsille on kokemus kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa. Erilaiset osallisuuden muodot tarjoavat myös mahdollisuuksia tutustua muihin lapsiin ja saada tukea vertaisryhmän tavoin. (Oranen 2008, 16.)

Turja määrittelee koko osallisuuden perusedellytyksenä tiedon saamista itsestä sekä kulttuurisesta, yksilön sosiaalisesta ja fyysisestä ympäristöstä. Kaikille lapsille tulisi tarjota tasavertaiset mahdollisuudet osallisuuteen. Jokainen lapsi osaa tehdä aloitteita ja osallistua ainakin elein, ilmein tai ääntelyin, kunhan aikuinen osaa vain tulkita ne oikein ja reagoida niihin. On tärkeää kehittää erilaisia keinoja, joilla saadaan lisättyä lasten mahdollisuutta osallisuuteen. Henkilökunnan tietoisuuden herättäminen tulisi nähdä tärkeänä, jotta lasten osallisuuden merkitys voitaisiin nähdä uudessa valossa. (Turja 2011, 10.)

Osallisuus on moniulotteista ja se voidaan nähdä osallisuutena tai osallistumisena ja niistä voidaan puhua samassa merkityksessä. Turja erottelee osallisuuden ja osallistumisen seuraavasti: osallisuus ei ole vain läsnä olemista ja osallistumista, vaan yksilöiden tulisi saada vaikuttaa siihen miten he osallistuvat. Osallistuminen on taas toimintaa, jossa tehdään asioita muiden ehdoilla ja tavoilla. Lasten osallisuus tulisi nähdä mahdollisuutena, ei vain valtasuhteena aikuisen ja lapsen välillä. Parhaimmillaan lasten osallisuus olisi sitä, että lapset voisivat tehdä aloitteita ja omia suunnitelmia erilaisiin projekteihin, joissa aikuiset toimisivat apuna. Vastaavalla toiminnalla opeteltaisiin lasten ja aikuisten yhteistoiminnallisuutta sekä dialogisuutta. (Turja 2011, 4.)

Lasten osallisuudella toimintaan tulisi pyrkiä kumppanuuteen ja yhteisyyteen lasten ja aikuisten välillä. Osallistavalla toiminnalla lapset saavat kokemuksia siitä, että heitä arvostetaan. Aikuisten usko lasten omaan toimintaan ja toteutumiseen ovat välttämättömiä, jotta voidaan toimia osallistavalla tavalla. (Turja 2011, 4.) Otamme opinnäytetyössämme kerhotoiminnan sisältöjen suunnitteluun lapset mukaan ja haluamme antaa lapsille näin ollen vaikutusmahdollisuuksia toimintaan, johon he osallistuvat. Lisäksi keräämme kerhotoiminnasta lopuksi palautetta lapsilta. Opinnäytetyömme avulla haluamme osoittaa, että lasten osallisuudella on merkitystä niin lasten edun toteutumisen, kuin myös toiminnan kehittämisen näkökulmasta.

Turjan mukaan osallisuus tarjoaa lapsille tason vaikuttaa yhteiskunnan kansalaisilleen tarjoamiin palveluihin ja samalla lapset oppivat ymmärtämään omia tarpeitaan ja halujaan. Osallisuudella edistetään myös lasten taitoja ja osallistumisen myötä kehittyvät hyödylliset taidot kuten keskustelu-, kommunikointi-, ja neuvottelutaidot sekä päätöksenteko- ja priorisointitaidot. (Turja 2011, 3.)

Käytännön kasvatustyössä lasten osallisuutta on kritisoitu sillä, että lapset eivät vielä kykene ajattelemaan tai kantamaan vastuuta, jota osallisuus edellyttää. Ajatellaan, että nykypäivän lapset ovat liikaakin äänessä ja aikuisten auktoriteetin tulisi säilyä. Lasten osallisuuden lisääminen nähdään myös hankalaksi resurssikysymykseksi, kun aikaa ei ole ja usein lasten osallisuus voidaan myös nähdä hankalana ja tarpeettomana toimintana. Turja tähdentää, että osallisuus on tärkeää, jotta lasten oikeudet toteutuisivat, lailliset velvollisuudet täyttyisivät, palvelut parantuisivat, lasten itseluottamus lisääntyisi sekä lasten mahdollisuudet tulla yhteisönsä aktiivisiksi jäseniksi parantuisivat, sillä tietyt lait,

sopimukset sekä yhteiskunnallinen arvoajattelu itsessään jo edellyttävät lasten osallisuutta. (Turja 2011, 2-3).

Osallisuus on tietoa, tunnekokemuksia sekä toimintaa. Osallisuus tulisi nähdä niin yksilötasolla kuin myös yhteisöllisenä toimintana. Lasten kuuleminen ei ole yksinomaan yksittäisten lasten toiveiden täyttämistä, vaan yhdessä tyydyttävään ratkaisuun pääsemistä. Ryhmissä voidaan opetella yhdessä kuuntelemista, yhteistä neuvottelua sekä toisten huomioon ottamista. Osallisuuden muodot voidaan jaotella ideointi-, tieto-, suunnittelu-, toiminta-, päätöksenteko- ja arviointiosallisuuden muotoihin, jotka tarkentavat toiminnallisuuden eri puolia ja vaiheita. Osallistava toiminta ohjaa lapsia demokraattisten toimintatapojen oppimiseen. Pienistä, mutta tärkeistä asioista ja oivalluksista on kysymys, kun puhutaan lasten osallisuudesta toimintaan ja jo alle kouluikäisetkin olisi täysin mahdollista ottaa mukaan aktiivisiksi osallistujiksi eri vaiheisiin toimintaprosessien suunnittelussa. Haluamme lasten ryhmätoiminnalla osoittaa, että lasten mukaan ottaminen voitaisiin nähdä voimavarana ja mahdollisuutena. (Turja 2011, 5-6.)

5 KEHITTÄMISPROSESSI

5.1 Toiminnan suunnittelu ja tavoitteet

Aloitimme kerhotoiminnan suunnittelun, kun olimme saaneet itsellemme selkiytetyksi, miten haluamme toteuttaa opinnäytetyömme. Emme käyttäneet kerhotoiminnan suunnittelussa apunamme juurikaan aikaisempia kerhostruktuureja, vaan halusimme suunnitella kerhon alusta loppuun oman näköisemme ja ottaa kerhoon osallistuvat lapset mahdollisimman hyvin huomioon. Kaikki kerhotoiminnan tavoitteet ja menetelmät suunnittelimme itse, jotta ne palvelisivat mahdollisimman hyvin valittujen lasten osallistumista ja osallisuutta.

Vanhemmille annettiin etukäteen tiedote, jossa kerrottiin lyhyesti tulevasta toiminnasta ja sen tavoitteista. Tiedotteen antamisen yhteydessä halusimme kertoa tarkemmin opinnäytetyöstämme vielä suullisesti. Toivoimme, että vanhemmat ymmärtäisivät, mitä kerhotoimintaan ja opinnäytetyön tekemiseen liittyy ja näin ollen olisivat tietoisia siitä, mihin lapset ovat osallistumassa ja mihin tietoa tullaan käyttämään. Vanhemmat antoivat suostumuksen lasten osallistumiseen alkutietojen pohjalta, jonka jälkeen lapset saivat itse päättää osallistumisestaan.

Yksityisyydensuojaan liittyviä asioita pohtiessamme päädyimme sopimaan perheiden kanssa etukäteen, että lapset haetaan jokaiseen kerhoon kotoa. Ajattelimme, että lasten osallistuminen näin ollen varmistuu, kun lapsilla on kyydit. Varmistimme myös näin yksityisyyden suojan perheille, sillä mikäli perheet itse toisivat lapset kerhoon, he saataisivat tulla toisillensa tunnistetuiksi perhetyön asiakkaina. Emme halunneet, että opinnäytetyöhömmme osallistuvat henkilöt tulisivat missään vaiheessa tunnistetuiksi.

Pohdimme ja suunnittelimme toiminnan tavoitteita ja mitä haluamme toiminnalla tarjota. Koska osallisuuden teema kulkee työmme punaisena lankana, oli molemmille selvää, että haluamme osallistaa lapset toimintaan niin tehokkaasti kuin mahdollista. Päädyimme ajatukseen suunnitella alusta alkaen kerhotoimintaa yhdessä lasten kanssa, sillä se on mielestämme hyvä osallisuuden keino. Lasten ideointi- ja suunnittelutaidot kehittyvät, kun he saavat osallistua toiminnan suunnitteluun. Mikäli aikuinen on aina määritte-

lemässä toimintoja ja sääntöjä, eivät lasten ideointi- ja suunnittelutaidot pääse kehittymään. Lasten mukaanottaminen mahdollistaa osallisuuden omiin asioihin ja motivoi ja sitouttaa heitä toimintaan paremmin.

Lapset tarvitsevat usein selkeät säännöt, joten koimme, että kerhon tarkoituksesta ja yhteisistä pelisäännöistä oli mielestämme hyvin oivallista keskustella lasten kanssa ja antaa lasten suunnitella sääntöjä itse. Näin saamme lapset osallistumaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, jolloin pystymme mielestämme parhaiten korostamaan lapsilähtöistä ajattelua ja -työtettä sekä lasten osallisuutta. Lisäksi yhdessä lasten kanssa laaditut kerhosäännöt tulevat noudatetuiksi oletettavasti paremmin, kun lapset ovat saaneet vaikuttaa niihin itse. Kun säännöt tehdään yhdessä lasten kanssa, ei toiminta rakennu ylhäältä käsin. Sovimme yhdessä lasten kanssa, että säännöt tulisivat kulkemaan jokaisella kokoontumiskerralla mukana ja pidämme ne nähtävillä, jolloin niihin on helppo yhdessä tarpeen vaatiessa palata.

Kerhotoiminnan lähtökohtana pidämme ilon tuottamista lapsille, yhteisöllisyyttä sekä uusien sosiaalisten suhteiden muodostumista ryhmätoiminnan avulla. Tavoitteena on myös harjoitella lasten kanssa oman vuoron odottamista, toisen kuuntelemista ja huomioimista, sillä perhetyöntekijän tiedon mukaan lapset ovat hyvin vilkkaita ja malttamattomia. Suunnittelimme tutustumisleikit etukäteen niin, että niissä korostuisi toisen huomioiminen ja kuunteleminen, sekä oman vuoron odottaminen.

Ensimmäisen kerran tarkoituksena on tutustuminen kahden eri tutustumisleikin avulla. Opettelemme toistemme nimiä palloleikin avulla, jossa pallon saanut kertoo oman nimensä ja uudella kierroksella pallon heittäjä kertoo nimen, jolle aikoo heittää pallon. Toiseksi tutustumisleikiksi suunnittelimme kuvakorttileikkiä, jossa jokainen saa vuorollaan valita kolme erilaista, itseään kuvaavaa lehdestä leikattua kuvaa. Harjoittelemme näiden leikkien avulla oman vuoron odottamista ja toisen huomioimista sekä kuuntelemista sillä periaatteella, että jokaisella on tila sanoa ja jokaisen tarina on arvokas. Kun omasta kuvasta on vuorollaan kerrottu, saavat kuuntelijat kysellä kuvan kertojalta vielä lisää jos haluavat. Näin opetlemme toisen tarinan kunnioittamista ja osoitamme kiinnostusta toisen tarinaa kohtaan, jolloin luomme jokaiselle arvokkaan tunteen omasta itsestään.

Suunnittelumme tuotteena kokosimme myös kerhoon kassin, josta löytyy tekemistä lapsille, muun muassa piirustusvälineet, värityskuvia, sekä erilaisia lautapelejä. Kerhokassi toimii varasuunnitelmana jokaista kertaa varten ja tulisi kulkemaan aina mukana. Pidämme erittäin tärkeänä, että on vaihtoehtoja ja varasuunnitelmia, sillä lasten kanssa toimiessa kaikki ei aina välttämättä mene niinkuin on ennalta suunniteltu. Jokaiselle kerralle olimme myös varanneet sisätilan, jotta voisimme esimerkiksi huonolla säällä pelata sisäpelejä tai muuta sellaista, eikä kerhopäiviä peruutettaisi.

Mielestämme myös jokaisella kerralla tulisi tarjota välipalaa, jotta pojat jaksaisivat paremmin keskittyä toimintaan, sillä jokainen kerhokerta kestää useamman tunnin. Vaihtoehtona oli myös omien eväiden tuominen, mutta mielestämme välipalan tarjoaminen kuului meille ja voimme välttää kilpailun ja vertailun poikien kesken siitä, mitä kenelläkin on eväänä.

Tulevien kerhopäivien suunnittelu kuuluu myös isona osana ensimmäisen kerhopäivän ohjelmaan. Pojat saavat itse ehdotella, mitä haluaisivat tehdä ja näin ollen vaikuttaa tuleviin kerhopäiviin eli olla aktiivisesti mukana oman kerhon suunnittelussa. Haluamme ottaa lapset mukaan prosessin kaikkiin vaiheisiin, niin suunnitteluun kuin olemaan läsnä toiminnan toteuttajina sekä tärkeinä osallisina arvioinnissa.

Jokaisen kerhokerran päätteeksi kokoonnumme yhteen pohtimaan ja arvioimaan, mitä mieltä olemme kerhopäivästä. Keräämme palautetta lapsilta jokaisen kerhopäivän päätteeksi hymynaamojen avulla ja osallistamme lapset arvioimaan kokonaistoimintaa laajemmin toiminnan päätteeksi avoimen ryhmähaastattelun avulla. Kehitimme hymynaamapalautteen vahvistamaan lasten ilmaisua. Teimme pahvista kaksi puoleiset hymynaamat, jotka päällystimmme kontaktilla. Toisella puolella on hymyilevä naama ja toisella puolella surullinen naama. Jokainen lapsi saa oman kaksipuoleisen hymynaaman ja omalla vuorollaan kertoa, mitä hyvää ja mitä huonoa kerhopäivässä oli, tai mitä olisimme voineet tehdä kerhopäivässä toisin. Hymyilevä naama toimii symbolina iloisten, positiivisten asioiden esiin tuomiselle ja surullinen naama virittää lapset huonojen kokemusten ilmaisuun. Käytämme lasten palautteita opinnäytetyömme arvioinnissa hyväksemme.

Halusimme soveltaa aineistonkeruussa sekä avointa, että teemallista haastattelumuotoa, sillä mielestämme niiden yhdistelmä sopii parhaiten mielipiteiden ja kokemusten keräämiseen lasten kohdalla. Eskolan ja Suorannan mukaan teemahaastattelussa haastattelija on pohtinut haastattelun teemoja ja aihealueita etukäteen, mutta valmiita kysymyksiä ei varsinaisesti ole ja haastattelun kulku voi myös vaihdella. Avoin haastattelu taas muistuttaa eniten tavallista, vapaamuotoista keskustelua haastattelijan ja haastateltavan välillä. (Eskola & Suoranta 2003, 85-86.) Mielestämme lasten kanssa edelleen kovin ennalta suunnitellut ja strukturoidut tilanteet eivät välttämättä synnytä luovuutta tai ruoki lapsen omaa mielikuvitusta. Lapset eivät välttämättä uskaltaneet vastaamaan kysymyksiin luovasti, vaan niinkuin aikuinen odottaa heidän vastaavan.

Haastattelu on järkevintä toteuttaa ryhmähaastatteluna, sillä se on nopea ja tehokas tapa kerätä tietoa ja mielipiteitä silloin kun niitä tarvitaan useammalta henkilöltä yhtäaikaaisesti. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 205.) Eskola ja Suoranta lisäävät ryhmähaastattelun etuihin innostavan vaikutuksen, jolloin henkilöt ryhtyvät aktiivisemmin keskustelemaan aiheista. Näemme ryhmähaastattelun sopivana vaihtoehtona lasten haastattelemisessa juuri sen innostavuuden ja ryhmän positiivisten vaikutusten vuoksi. Ryhmähaastattelu on myös toimiva vaihtoehto, kun halutaan tavoitella uusia ideoita ja oivaltaa sekä ymmärtää asioita. (Eskola & Suoranta 2003, 95.)

5.2 Toiminnan toteutus

Ensimmäisenä kerhopäivänä kokoonnuimme kerhopaikkaan. Ensimmäiseen kerhoon osallistui kolme poikaa neljästä. Aluksi tutustuimme kerhotilaan, seuraavaksi kerroimme keitä olemme ja mistä kerhossa on kyse. Kerroimme pojille, että teemme opinnäyte-työtä ja tulemme havainnoimaan heidän toimintaansa ja mitä se tarkoittaa.

Jatkoimme toimintaa tutustumalla toisiimme palloleikin avulla. Palloleikin jälkeen tutustuimme toisiimme lisää kuvien avulla, jotka kertoivat jollain tavalla meistä tai siitä mistä pidämme. Pojissa alkoi kuvaleikin aikana ilmetä pientä levottomuutta ja keskittymisen oli jo hiukan haastavaa. Saimme muutaman kerran muistutella toisen kuuntelemisesta, sillä jokaisella pojalla oli paljon asiaa ja tarve kertoa itsestään.

Poikien levottomuudesta johtuen päätimme, että suunnittelisimme poikien kanssa tulevaa toimintaa samalla, kun syömme välipalaa, jotta paikallaan istumista ei olisi niin paljon. Alkuperäinen suunnitelmamme oli pitää välipala tauon elementtinä. Koimme, että pojat keskittyisivät paremmin, jos saisivat yhtäaikaisesti touhuta jotain ja aikaa jäisi vielä pelien pelaamiseen. Pojat saivat ehdotella asioita, joita halusivat tehdä ja toinen meistä ohjaajista kirjasi kaiken ylös paperille. Yhdelle kerralle olimme jo ennalta suunnitelleet toiminnaksi tutustumisen paloasemaan sekä Hesburgerissa syömisen, mutta muiden kertojen tekemisiin saivat pojat itse vaikuttaa.

Keskustelimme ideoiden kasaamisen jälkeen kiinnostavimmista tekemisistä ja pääsimme jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen siitä, mikä kiinnosti kaikkia kerholaisia tasavertaisesti eniten. Päätetyt, lasten ehdottamat toiminnot seuraaville kerhopäiville tulisivat olemaan liikennepuisto, jäätelöllä käyminen, veneiden katselu, eväiden syöminen viltillä sekä leikkipuisto.

Toiminnan suunnittelun jälkeen pyysimme poikia keksimään kerhollemme sääntöjä. Pojat innostuivat ja keksivät sääntöjä, jotka me kirjasimme sanatarkasti ylös isoksi kartongiksi. Kerhon säännöt kulkisivat jokainen kerta kerhomme mukana. Kerhon sääntöjä olivat muun muassa:

Ei saa juosta, ei saa karata metsäretkellä, ei huidota nyrkillä, ei saa juosta, ei saa riehua, pyydä näitisti toiselta jotain, anna toiselle vuoro puhua, kuuntele toista, ole varovainen liikenteessä, ole kaverille kiltti, ei saa näyttää kieltä, ei saa huutaa ilkeästi nimeltä, jos ei tunne jotain sientä tai marjaa, kysy aikuiselta.

Allekirjoitimme säännöt ja jokainen sitoutui noudattamaan niitä. Loppuajan pojat saivat leikkiä ja pelata vapaasti. Ennen kerhopäivän päättymistä kokoontuimme vielä yhteen ja tutustuimme hymynaamapalautteeseen ja kerhopäivän arviointiin. Jokainen vuorollaan sai kertoa hyvät ja huonot asiat kerhopäivästä. Annoimme ohjaajina kannustavaa ja positiivista palautetta poikien idearikkaudesta ja hyvästä käyttäytymisestä. Poikien mielestä kerhopäivässä mukavaa oli uudet ystävät, kivat kaverit sekä biljardipeli. Päivässä harmitti yhteismielin ainoastaan autorata, jolla he eivät saaneet leikkiä, koska se oli rikki.

Toisen kerhopäivän teemana oli tutustuminen paloasemaan ja Hesburgerissa käyminen. Olimme ohjaajina etukäteen sopineet vierailusta. Muistelimme yhdessä kerhon säännöt ennen kuin menimme paloasemalle.

Palomies otti jännittyneen poikaryhmän vastaan. Tälle kerralle osallistui kolme neljästä. Pojat olivat innokkaita ja suhtautuivat uteliaisuudella paloasemaan. He saivat tutustua paloautoihin ja palomiesten varusteisiin. Lisäksi pojat ihmettelivät sukellusvälineitä ja paloaseman yleisiä tiloja. Poikien mielestä paloasemassa hyvää oli punttisali. Ajoittain keskittymisen ja kuuntelemisen kanssa oli tekemistä, mutta pienin muistutuksin pojat jaksoivat keskittyä paremmin. Paloasemavierailun päätteeksi menimme Hesburgeriin syömään. Kerhopäivän päätteeksi keräsimme palautetta hyvistä ja huonoista asioista, edelleen hymynaamojen avulla. Yksimielisesti poikien mielestä kaikki oli ollut mukavaa ja hyvää.

Kolmas kerhopäivä ei mennyt suunnitelmien mukaan, koska sää oli sateinen. Tälle kerralle pojat olivat suunnitelleet, että menemme liikennepuistoon ja syömme siellä eväitä viltillä. Pojat olivat tietysti pettyneitä, mutta ymmärsivät tilanteen. Olimme varanneet kerhotilat varasuunnitelmaksi. Kerhopäivään osallistuivat kaikki neljä poikaa. Aloitimme ensimmäiseksi tutustuen toisiimme samoilla tutustumisleikeillä kuin ensimmäisellä kerralla, sillä yksi pojista oli nyt ensimmäistä kertaa ryhmässä. Tutustumisleikit onnistuivat hyvin ja pojat toimivat esimerkillisesti uutta poikaa kohtaan neuvoen hänelle, mistä leikeissä on kyse. Pojat kertoivat uudelle pojalle viimekertaisesta tutustumisesta palolaitokseen.

Muistelimme myös poikien laatimia kerhonsääntöjä ja kerroimme uudelle pojalle niistä. Pojat muistivat hienosti sääntöjä ja opastivat uutta poikaa noudattamaan niitä. Uusi poika allekirjoitti myös säännöt. Myös erilaisten erimielisyyksien sattuessa pojat muistuttelivat toisiaan kerhon säännöistä, esimerkiksi toteamalla "*etkös muista sitä sääntöä--?*". Yhdessä laadituista säännöistä syntyi yhteinen juttu, joihin palattiin poikienkin toimesta jokaisen kerhokerran aikana.

Pojat olivat aiemmin toivoneet ja ideoineet kerhopäivien tekemiseksi, että pelattaisiin erilaisia pelejä ja nyt sateen sattuessa siihen tulikin mahdollisuus, vaikka pelipäivä kariutuikin suunnittelussa alunperin pois. Kerhokassissa oli erilaisia lautapelejä ja piirus-

tusvälineitä, kerhotilassa biljardi- ja pingispöytä. Pelasimme yhdessä pelejä. Yksi pojista ehdotti voisimmeko olla sisällä retkellä ja syödä välipalan viltin päällä. Meistä kaikista se oli loistava idea ja levitimme viltin lattialle. Pojista se oli mukavaa ja he kokivat, että alkuperäisen suunnitelman retkeily onnistui, vaikkakin sisätiloissa. Kerhokerta oli onnistunut, vaikka se ei mennyt niin kuin oli suunniteltu. Oli hyvä, että meillä oli varasuunnitelmia.

Kerhopäivän lopuksi kokoonnuimme yhteen ja otimme taas hymynaamat esille. Uudelle pojalle kerrottiin yhdessä mistä on kyse ja pojat toimivat taas hyvänä esimerkkinä. Hymynaamoista oli selkeästi tullut tuttu juttu ja jokainen tuntui tietävän mistä on kyse. Keskustelimme hymynaamojen avulla kerhopäivästä. Keskustelua syntyi paljon, sillä pojat olivat pettyneitä, kun eivät päässeet liikennepuistoon. Myös paloasemavierailua muisteltiin. Pojat olivat kuitenkin sitä mieltä, että kerho oli pettymyksistä huolimatta mukava ja oli kivaa kun sai pelata pelejä. Yksi pojista sanoi, että oli mukavaa retkeillä viltillä. Keskustelimme poikien kanssa myös seuraavasta kerhokerrasta, jolle olimme alunperin suunnitelleet leikkipuistoa, jäätelöllä käymistä sekä veneiden katselua. Poikien yhtenäinen toive oli, että menisimme silloin liikennepuistoon. Sovimme, että menemme liikennepuistoon ja käymme jäätelöllä, jos sää sen sallii. Kerhon lopussa hyvästelimme yhden pojista, sillä hän ei pääse viimeiselle kerralle.

Neljäntenä ja viimeisenä kerhopäivänä sää salli ja pääsimme liikennepuistoon. Muistelimme kerhon säännöt automatkan aikana. Liikennepuistossa oli ohjattua toimintaa, johon pojat osallistuivat itsenäisesti. Pojat kävivät ensin autokoulua, jotta saivat ajokortit ja oikeuden ajaa liikennepuistossa. Olimme yllättyneitä miten hyvin pojat käyttäytyivät tilanteessa. Tarjosimme pojille välipalaa viltillä.

Päätimme aloittaa loppupalautteen kysymistä välipalan aikana. Pojat olivat innoissaan liikennepuistosta eivätkä oikein jaksaneet keskittyä kysymyksiin vaan halusivat jatkaa polkuautoilla ajelua. Tämä päivä oli poikien mielestä kiva päivä ja pojat harmittelivat, ettei yksi pojista päässyt osallistumaan. Pojat olivat tyytyväisiä, että sää pysyi hyvänä ja pääsimme liikennepuistoon.

5.3 Toiminnan arviointi ja johtopäätökset

Pohdimme opinnäytetyömme alkuvaiheessa miten ja keiltä opinnäytetyöhömmme osallistuvilta haluamme kerätä palautetta. Toivomuksenamme on, että menetelmän kokeileminen johtaisi lopulta osaksi käytännön perhetyötä ja ryhmätoiminnan omaksuminen työvälineeksi olisi työyhteisössä helpompaa tämän kokeilun ja sen tulosten esittelyn jälkeen. Työmme punaisena lankana kulkee lasten osallisuuden periaate ja ryhmätoiminnan perimmäisenä tarkoituksena on osallistaa lapset käytännössä toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin eli antaa heille vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuuden kokemuksia. Halusimme palautetta useasta eri näkökulmasta, sillä kyseessä on kohtuullisen harvoin perhetyössä käytetty työmenetelmä.

Suunnittelimme paljon etukäteen palautteenkeruu menetelmiä, jotta ne olisivat mahdollisimman toimivia lasten palautteiden keräämiseen. Toiminnan arviointi on yksi opinnäytetyömme tärkeimpiä osioita. Kehitimme itse hymynaamapalautteen tukemaan lasten ilmaisua. Pohdimme tarkoin etukäteen, miten saisimme lapset antamaan palautetta mahdollisimman hyvin ja mikä olisi lapsilähtöisin vaihtoehto. Kehittämämme hymynaamapalautteen avulla koimme, että lapsilla oli helpompaa keskittyä vuoroin positiiviseen ja vuoroin negatiiviseen palautteeseen. Havaitimme, että palautteenkeruu hymynaamojen avulla jokaisen kerhokerran jälkeen muodostui pojille rutiininomaiseksi ja palautehetkeä odotettiin.

Palautteen antaminen oli lapsilla hymynaamojen ansiosta johdonmukaista, jossa positiiviset ja negatiiviset asiat vuorottelivat. Havaitimme kuitenkin, että ryhmään valitut lapset eivät vielä pystyneet hahmottamaan, että odotimme heiltä vastauksia laajemmassa ryhmähaastattelutilanteessa toiminnan toteuttamiseen liittyviin asioihin, esimerkiksi onnistuiko tai epäonnistuiko kerhon järjestämiseen liittyvät asiat heidän mielestään. Lapset ymmärsivät kysymyksen *mikä kerhopäivässä onnistui* paremminkin siten, että mikä oli heille mieluisinta päivässä. Lasten mielestä esimerkiksi ensimmäisessä kerhopäivässä onnistunutta oli *kivat kaverit* ja *biljardipeli*.

Havaitimme myös, että haastatteluympäristöllä on suuri merkitys haastattelun onnistumisen kannalta. Koemme, että toiminnan keskellä toteutettu ryhmähaastattelu häiritsti lasten keskittymistä jonkin verran. Esimerkiksi kysyttäessä kerhotoiminnassa onnistu-

neita asioita kesken liikennepuistopäivän, eräs lapsista vastasi, että *"Se kun mä tota pääsin parkkipaikalle, niin tuosta tonne tosta tonne ajo parkkipaikalle oli onnistunutta."* myös toisen lapsen vastatessa samaiseen kysymykseen *"punanen homma onnistu, jopas tuulee."* Lasten vastaukset osoittavat, että lapset eivät olleet täysin ymmärtäneet, mitä tarkoitimme kysymyksellä, vaan keskittyivät lapsen tavalla sen hetkiseen toimintaan ja ympäristöön. Epäonnistuneeksi toiminnassa eräs lapsi vastasi *"kun ajoin lamppuun, se epäonnistui."*, mikä myös osoittaa vastausten keskittyvän mielestämme sen hetkiseen toimintaan liikennepuistossa.

Havaitsimme, että lapset keskittyivät niin intensiivisesti toimintaan, ettei haastattelu kiinnostanut heitä juuri ollenkaan ja he vastailivat lyhyesti, jotta pääsisivät takaisin jatkamaan toimintojaan. Toiminta liikennepuistossa vei mennessään ja tekeminen oli niin mukavaa, että haastattelu jäi taka-alalle. Viimeisen kerran ryhmähaastattelutilanteessa olisimme voineet hyödyntää hymynaamapalautetta avoimen ryhmähaastattelun tukena, jolloin pojat olisivat luultavasti orientoituneet hetkeen paremmin ja muistaneet mistä on kysymys.

Kysymysten suunnitteluvaiheessa yritimme suunnitella kysymykset siten, että saisimme niihin tarvittavat, hieman laajemmat vastaukset. Ryhmähaastattelu ei kuitenkaan onnistunut toivomallamme tavalla ja aineisto jäi melko suppeaksi. Laajoja yhteenvetoja näin ollen emme voineet tehdä, mutta aineisto ja kokemuksemme osoittavat kuitenkin, että lasten osallisuuden lisääminen on mahdollista, eikä niin haastavaa, kuin aikuisina ja työntekijöinä usein koemme. Lapsen mielipiteiden huomioon ottaminen ja lapsen kuuleminen ovat loppujen lopuksi hyvin yksinkertaisista ja pienistä asioista kiinni.

Jälkikäteen ajateltuna olisimme voineet testata ryhmähaastattelukysymyksiä ennakkoon. Joitain kysymyksiä olisi ehkä ollut syytä muotoilla sellaisiksi, että lapset olisivat ymmärtäneet ne paremmin, sillä vastausten perusteella käy ilmi, ettei lapset selvästikään ymmärtäneet mitä heiltä kysimme. Mietimme olivatko ryhmähaastattelukysymyksemme liian vaikeita lasten iät huomioonottaen, sillä jouduimme johdattelemaan, toistamaan ja selkeyttämään kysymyksiä useasti.

Mielestämme kuitenkin tärkeämpää oli lasten omien suunnitelmien toteutuminen ja ilon tuottaminen heille, kuin se, että olisimme saaneet odottamiemme vastauksia haastatte-

luista. Pohdimme olisiko yksilöhaastattelu antanut enemmän vastauksia kuin ryhmähaastattelu, sillä pojilla oli myös taipumusta vastailta samalla tavalla, kuin edellinenkin oli vastannut. Ajattelimme, että avoin ryhmähaastattelu antaa lapsille tilaa vastata ja vastaaminen olisi luovaa ja tuotteliaampaa, kun kysymykset ovat avoimia. Lasten kohdalla palautteenkeruuta ja sen toteuttamista tulisi siis pohtia vielä tarkemmin etukäteen, ottamalla esimerkiksi haastattelupaikan sijainti huomioon.

Osallisuuden ja osallistumisen näkökulmasta lasten mielipiteillä ja kuulemisella on tärkeä rooli opinnäytetyössämme. Kysyimme pojilta miltä tuntui kuulua kerhoon. Yksi pojista vastasi, *"hauskaa kuulua ryhmään"*. Lisäksi kysyimme, oletko oppinut kerhossa jotain ja mitä, johon eräs lapsista vastasi, *"käyttäytymistä olen oppinut"* ja toinen lisäsi, *"kaikenlaista oppinu"*. Vastaukset olivat lyhyitä, mutta antoivat viitettä siitä, että kerhoon kuuluminen oli pojille merkityksellistä. Myös havaintojemme perusteella ryhmään kuuluminen oli tärkeää.

Oranen korostaa lasten ja nuorten kuulemisen tärkeyttä myös siksi, että se antaa työntekijöille ja organisaatioille mahdollisuuden herkistyä heidän mielipiteille ja kokemuksille. Mikä olisikaan parempi tapa saada palautetta organisaatiolle sen toiminnasta ja työskentelystä, kuin ottamalla lapset mukaan ideoimaan ja arvioimaan toimintaa prosessien eri vaiheissa. (Oranen 2008, 16.)

Kerhokerrat toteutuivat tiiviissä aikataulussa, mikä mahdollisti mielestämme paremmin lasten tutustumisen toisiinsa. Ryhmähenki säilyi hyvin, sillä kerhotoiminta järjestettiin kahden viikon aikana. HavaitSIMME käytännössä myös, että ryhmäkoolla on merkitystä. Pienemmässä ryhmässä on se etu, että sen osalliset saavat enemmän yksilöllistä huomiota ja kohtaamista osakseen, kuin suuressa ryhmässä. Suurempi ryhmäkokoo olisi voinut haitata lasten keskittymistä entisestään. Sen lisäksi yksi tavoitteistamme kohdata lapset yksilöllisesti, olisi mahdollisesti toteutunut heikosti tai jäänyt toteutumatta kokonaan, jos ryhmä olisi ollut isompi.

Huomasimme myös, että poikien kärsivällisyys oli hyvin rajallista ja he tarvitsivat usein vapaata oleskelua. Pitkäkestoiset toiminnot näyttivät pitkästyttävän heitä helposti. Emme olleet ajatelleet, että toiminnot olisi hyvä rytmittää vielä pienempiin osioihin ja antaa hengähdystaukoja niin usein, kuin käytännössä kävikin ilmi. Ajattelimme, että tutustu-

misleikit ovat mukavia lyhytkestoisia leikkejä, eivätkä vaatisi niin paljon keskittymistä, mutta havaitsimme, että pojat kokivat ne pitkäveiteisinä. Tutustumisleikit koettiin havaintojemme mukaan keskittymistä vaativina toimintoina ja pojat tarvitsivat taukoja, jotta pystyivät taas hyvin keskittymään ja jatkamaan esimerkiksi kuvaleikkiä, jossa kerrottiin itseään muistuttavasta kuvasta. On hyvä muistaa, että pelkästään paikallaan istuminen voi olla osalle lapsista erityisen haastavaa.

Olimme kerhotoimintaa suunnitellessa huolissamme siitä, että lasten ideat olisivat mahdollisia toteuttaa. Mietimme, voisiko se olla jollain tavalla esteenä toteuttaa lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa? Ajattelemmeko aikuisina, että lasten ideat ovat älyttömiä ja sivuutamme siksi helposti osallisuuden esimerkiksi suunnittelemalla toiminnot itse etukäteen kuuntelematta lasten mielipiteitä? Halusimme kohdata tämän haasteen, antaa lasten ideoida kerhotoimintaa ja saimme iloksemme todeta, että pojat ehdottelivat kuitenkin loppujen lopuksi hyvin yksinkertaisia ideoita ja toiveita toiminnalle, kuten esimerkiksi leikkipuisto, metsäretki, jäätelöllä käyminen, veneiden katselu, liikennepuistossa käyminen, pelien pelaaminen, piiloleikit ja niin edelleen.

Isosta ideajoukosta poikien oli vaikea hahmottaa kaikki tekemiset ja päästä vielä yhteisymmärrykseen siitä, mitä lopulta tehtäisiin, joten päätimme yhdessä, että ohjaajina suunnittelemme toiveet isommiksi kokonaisuuksiksi ja esitämme niitä pojille hyväksyttäväksi. Molemmat meidän kasaamat ehdotukset lasten ehdottamista toiminnoista saivat kannatusta.

Lasten mukaan ottamista suunnitteluun ei pitäisi nähdä rasitteena tai vaikeana, sillä yhdessä neuvottelemalla voidaan päästä yhteisymmärrykseen mieleisestä ja kaikille sopivasta ratkaisusta. Havaitsimme, että lasten osallisuus ei poissulkeudu, vaikka aikuiset ohjeistavat ja rajaavat lasten suunnitelmat mahdolliseksi toteuttaa. Pelkäsimme, että osallisuus ei toteudu, mikäli joudumme kieltäytymään lasten ehdotuksista ja sanomaan ei. Saimme kuitenkin muistutuksen käytännössä siitä, että osallisuus on paljon muutakin kuin se, että lapsi saa itse päättää mitä tehdään.

Toiminnan suunnittelu vaiheessa olisi ollut hyvä huomioida vielä paremmin tilanteiden muuttuminen ja toimintojen rytmittäminen. Valmiiksi liikaa strukturoidut toiminnot eivät välttämättä toimi kaikkien lasten kohdalla ja muutoksia voidaan joutua tekemään

yllättäenkin. Tämän asian etukäteen tiedostaminen ja huomioonottaminen ajatuksentavalla helpottaa toiminnan onnistumista käytännössä. Toimintojen rytmittäminen kestoltaan lyhyemmiksi olisi ollut paikallaan. Jouduimme siis hieman muuttamaan alkuperäisiä suunnitelmia, mutta teimme muutokset aina kaikkia miellyttävällä tavalla.

Havaitsimme, että yhdessä vapaamuotoinen oleskelu ja tutustuminen sekä kerhossa osana oleminen olivat pojille merkityksellisempiä asioita, kuin etukäteen suunnitellut ja aikataulutetut toiminnot. Pelkästään kerhoon tuleminen ja siinä osana oleminen olivat poikien mielestä mielekkäitä asioita, eikä se, mitä tulisi seuraavaksi tapahtumaan. Helposti aikuiset saattavat ajatella, että järjestettävät toiminnot ovat mielekkäitä, jos toiminta on koko ajan ja se on tarkoin suunniteltua. Lapsille yhdessä oleminen on useasti jo itsessään riittävää.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat 1) millainen merkitys ryhmätoiminnalla on lapsille?, 2) millä tavalla lasten osallisuus toteutuu perhetyön ryhmätoiminnassa? ja 3) mitä hyötyä ryhmämuotoisesta perhetyöstä on?

Ensinnäkin perhe hyötyy ryhmätoiminnasta, mutta ennen kaikkea lapset voidaan nähdä siitä hyötyvinä. Lapset saavat ryhmässä kokemuksia muun muassa johonkin kuulumisesta sekä osallisuudesta. Lisäksi lapset saavat kokemuksia, että heidät hyväksytään omana itsenään ja he voivat jakaa omia kokemuksiaan ryhmässä. (Järvinen & Lankinen & Veistilä & Virolainen 2012, 213-214.) Havaitsimme kuulemamme ja näkemämme perusteella, että lapsille on tärkeää kuulua ryhmään ja saada toimia siinä aktiivisena jäsenenä.

Perhetyön ryhmätoiminnassa mahdollistimme lasten osallisuutta. Lapset saivat osallistua kerhotoiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Lasten osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin vaatii perehtymistä ja suunnittelua toteutuakseen odotetulla tavalla, etenkin ryhmämme ikäisten lasten kohdalla. Havaitsimme, että olisi ollut hedelmällistä hyödyntää erilaisia menetelmiä muun muassa toiminnan arvioinnissa ja käyttää paremmin aikaa lasten perehdyttämiseen siitä, mitä tarkoitimme kysymyksillämme. Vaikka lasten mukaan ottaminen toiminnan eri vaiheisiin ei onnistunut odotetulla tavalla, eli esimerkiksi palautteen saaminen jäi vajaaksi ja

ei toisaalta tuottanut odottamiamme vastauksia, se ei silti estänyt kerhotoiminnan onnistumista erityisesti lasten näkökulmasta.

Kerhotoiminta myös osoitti, että lapset voidaan ottaa mukaan, kunhan aikuisina motivoitumme suunnittelemaan ja mahdollistamaan lasten osallistamisen. Työntekijöinä ja aikuisina meidän tulisi huomioida vastaavanlaista toimintaa järjestäessä lapsen ikä, kehitystaso, sekä pohtia erilaisia menetelmiä ja apuvälineitä mahdollistamaan lasten osallistuminen toimintoihin. Apuvälineinä voidaan käyttää esimerkiksi kuvakortteja tai muita menetelmiä, joiden avulla helpotetaan lasten ymmärrystä erilaisten toimintojen järjestämisessä.

Lasten osallisuuden toteutuminen, ja se, että lapset otettaisiin mukaan esimerkiksi toiminnan suunnitteluun, on vielä vähäistä suomalaisessa yhteiskunnassa ja erityisesti avohuollon tukitoimissa. Lapsille tulisi mahdollistaa osallisuus kannustaen, tukien ja rohkaisten. Osallisuus on kokemuspohjaista, kukaan meistä ei voi sanoa, mikä on riittävä osallisuutta kenellekin, vaan jokainen yksilö kokee osallisuuden eri tavoin. Kun arvioidaan osallisuuden määrää, on hyvä ottaa huomioon Nigel Thomasin esittämiä osallisuuden ulottuvuuksia. Lapsen tulisi saada mahdollisuuksia päättää osallisuudestaan, sekä saada tarpeeksi tietoa tilanteesta. Lapselle tulisi antaa vaikutusmahdollisuuksia sekä mahdollisuus ilmaista itseään tilanteessa. Osallisuutta on myös saada osallistua päätöksiin. Jollekin riittävää on se, että tulee kuulluksi, saa osallistua, saa toimia ryhmässä ja olla osana jotakin. Osallisuus voi olla myös sitä, että saa kieltäytyä osallistumasta. Opinnäytetyössämme toimimme osallisuuden mahdollistajina toiminnan eri vaiheissa ja meille jäi tunne, että lapset kokivat osallisuutta kukin omalla tavallaan. (Thomas 2000, 176.)

Opinnäytetyöprosessin jälkeen voimme todeta, että lasten osallisuuden lisääminen on mahdollista. Osallisuus vaatii hieman aikaa ja viitseliäisyyttä meiltä aikuisilta. Lasten osallisuus toteutuu mielestämme aidosti siten, että me aikuiset olemme valmiita laskeutumaan lasten maailmaan, muuttamaan totuttuja toimintatapoja sekä ottamaan lapset konkreettisesti mukaan eri projekteihin. Lasten osallisuutta ei tulisi nähdä siten, että lapset päättävät kaikesta vaan, että heillä on oikeus olla osallisina omissa asioissa ja ilmaista mielipiteitään.

Toisen meistä toimiessa perhetyöntekijän roolissa, tulimme pohtineeksi ryhmätoimintaa myös perhetyöntekijän näkökulmasta. Kerhotoiminnan järjestäminen oli loistava idea perhetyössä. Kerhotoiminnan järjestäminen antoi vaihtelevuutta työhön ja piristi työviikkoa, kun tiedossa oli jotain ihan muuta kuin totuttua toimintaa. Kerhotoiminta mahdollisti useamman perheen kanssa työskentelyn yhtäaikaisesti. Työkaleriini vapautui paljon tilaa ja se taas mahdollisti tekemään jonkun muun perheen kanssa tiiviimmin työtä. Ryhmätoiminta mahdollistaa useamman perheen kanssa työskentelyn yhtäaikaisesti.

Mietimme miten perheet suhtautuisivat kerhotoimintaan osana perhetyötä. Vaikka perheillä oli tieto siitä, että kerhotoiminta on osa perhetyötä, meille jäi tunne, etteivät perheet osanneet sisäistää sitä osaksi perhetyötä. Kun kerhopäivät oli sovittu, kerroimme perheille, että sovitut päivät ovat perhetyöntekijän käyntejä. Osa vanhemmista kuitenkin ihmetteli, miksi perhetyöntekijä ei tulekaan käymään kyseisellä viikolla. Osaksi väärinymmärrykseen saattoi vaikuttaa se, että ryhmämuotoista perhetyötä tehdään vielä kohtuullisen vähän ja se voi joissakin kunnissa olla ihan uusi juttu. Toisaalta siihen saattoi vaikuttaa se, että kerroimme perheille opinnäytetyöstä ja että kerhotoiminta liittyy siihen, joten opiskelusta puhuminen saattoi sekoittaa osittain ajatuksia. Vastaavanlaista toimintaa järjestettäessä olisi syytä keskittyä siihen, että ryhmät tai kerhot vastaisivat perheiden sen hetkisiin tarpeisiin tai ne olisivat teemoitettuja. Toimintaa voidaan järjestää eri kohderyhmille ja toiminnassa voidaan hyödyntää teemoja, jotka vastaavat eri henkilöiden tai eri perheiden tarpeisiin. Perhetyö on tavoitteellista ja se on syytä ottaa huomioon jo ryhmätoiminnan suunnitteluvaiheessa. Meidän tavoitteenamme oli lasten osallisuuden lisääminen.

Kysyimme perhetyöntekijäkollegoilta, mitä he ajattelivat kerhotoiminnasta. Kaikki pitivät sitä hyvänä ideana ja heidän mielestään oli mukavaa, että lapset saivat välillä jotain erilaista tekemistä. Perhetyöntekijät pitivät hyvänä ideana sitä, että toiminta oli suunniteltu lapsille. Usein perhetyö on koko perheen tukemista ja lapset tulevat siinä mukana. Lapsille suunnatulla kerhotoiminnalla lapset pääsevät välillä keskiöön. Pohdimme, että kerhotoiminta on hyvä lisä perhetyöhön ja tuo työhön vaihtelevuutta.

Toiminnan jatkuvuuden ja erilaisten ryhmien hyödyntämisen kannalta päädyimme kysymään lasten vanhempien kokemuksia järjestetystä toiminnasta ja sen järjestämisestä

tulevaisuudessa kyselylomakkeella (liite 4). Ryhmämuotoista perhetyötä voidaan toteuttaa myös esimerkiksi vanhempain ryhminä, vanhempi- lapsi ryhminä tai lasten omina ryhminä ja työhön voidaan sisällyttää erilaisia teemoja. Vanhempien mielipiteet antavat suuntaa sille, onko vanhemmilla kiinnostusta osallistua vastaavanlaiseseen toimintaan tulevaisuudessa. Kysely oli hyvin pienimuotoinen, mutta antoi tarvittavia vastauksia.

Ensimmäinen kysymys lomakkeessa haki vastausta siihen oliko kerho vanhempien mielestä tarpeellinen, johon kaikki vanhemmat vastasivat yksimielisesti, että kerho oli tarpeellinen. Kysyimme myös mitä mieltä vanhemmat olivat siitä, että toiminnan kohteena olivat tällä kertaa lapset ja vanhemmat pitivät hyvänä asiana sitä, että lapset olivat tällä kertaa toiminnan kohteena.

"Todella hyvä juttu."

"Mielestäni se on ollut erinomainen juttu."

"Lapsille kivaa toimintaa, hyvä vain :)."

Kysyimme seuraavaksi olisivatko vanhemmat toivoneet lisää tietoa toiminnasta, ja jos niin miksi. Kukaan vanhemmista ei kaivannut lisää tietoa. Tiedustelimme myös perheiden kiinnostusta osallistua vastaavanlaiseseen toimintaan tulevaisuudessa ja tarkensimme kysymystä kertoen, että ryhmätoiminta voisi olla esimerkiksi lasten, vanhempien tai koko perheen ryhmiä erilaisia teemoja hyödyntäen. Kaikki vanhemmat vastasivat kyllä. Yhden vastauksen perässä luki lisäksi,

"Varsinkin lapset, seuraavaksi tytöillekin jotain."

Lopuksi halusimme kuulla vanhemmilta vapaamuotoisia risuja ja ruusuja toiminnasta. Saimme kaksi vastausta:

"Tästä voisin sanoa pelkkää hyvää, ruusuja kummallekin vetäjälle."

"Kiitos. Lapseni on ainakin tykännyt."

Vanhemmilta saaduista palautteista voi päätellä, että toiminta oli mieleistä. Yllätyimme, että kaikki vanhemmat palauttivat kyselylomakkeet, vaikka kerroimme niitä antaessa, että vastaaminen on vapaaehtoista. Palautteen saaminen monesta eri näkökulmasta on

meille tärkeää. Ilman palautetta ei toimintaa voida kehittää, eikä saada tietoa siitä, mitä tarvitaan ja mitä kaivataan. Sen vuoksi asiakkaiden kuuleminen ja huomioiminen palveluita suunnitellessa on tärkeää. Toivomme, että vanhemmille jäi palautteen antamisen mahdollisuudesta tunne, että heidän mielipiteillään on merkitystä ja että he voivat vaikuttaa mahdollisesti tulevaisuudessa järjestettävään toimintaan.

Palautteen saaminen useammasta eri näkökulmasta rikastuttaa lopputulosta. Toimintaa voidaan siten kehittää niin ohjaajien kuin toimintaan osallistuvien kannalta. Näin ollen palveluita voidaan parantaa vastaamaan tarpeisiin. Toivomme, että aikuiset ja perheyöntekijät heräävät pohtimaan lasten osallisuutta ja osallistumismahdollisuuksia perheissä. Koemme, että lapset jäävät usein taka-alalle, vaikka lapsen edun tulisi olla aina ensimmäinen lähtökohta työlle.

6. POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut haastava, mutta erittäin mielenkiintoinen ja opettava kokemus. Koemme, että onnistuimme menetelmän ja aiheen valinnassa, sillä olemme molemmat käytännön ihmisiä ja kiinnostuneita lasten osallisuudesta ja sen lisäämisestä käytännön työhön. Toiminnallinen opinnäytetyö oli meille siis luonnollinen valinta.

Opinnäytetyöprosessin yksi työläimmistä vaiheista oli suunnittelu. Käytimme paljon aikaa koko kerhotoiminnan suunnitteluun alkuvaiheessa, mikä osoittautui jälkepäin hyväksi ratkaisuksi, sillä vanha sanontakin kuuluu, että hyvin suunniteltu on puoliksi tehty. Varsinkin lasten kanssa toimiessa on hyvä suunnitella toimintaa etukäteen. Olimme tehneet alustavia suunnitelmia ja varasuunnitelmia. Vaikka varasuunnitelmia oli, pidimme keskiössä kuitenkin lasten osallisuuden eli suunnitelmat rakentuivat lopullisesti lasten ideoista ja omat suunnitelmamme toimintaa varten olivat taustalla, jotka voisimme tarvittaessa ottaa käyttöön.

Suunnitteluvaihe oli kuitenkin mielestämme opinnäytetyöprosessin tärkein vaihe, sillä suunnitellessamme pääsimme lähemmäksi yhteistä ajatusta siitä, mitä opinnäytetyöllemme tavoittelemme ja mikä on meille tärkeää. Koemme eduksemme, että olemme uskaliaita, luovia ja avoimia uusille asioille. Laitoimme itsemme rohkeasti likoon suunnitteleamalla koko kerhotoimintaa alusta loppuun itse, emmekä halunneet käyttää valmiita malleja apunamme. Meille oli erityisen tärkeää, että kerhotoiminta on luontevaa ja lasten näköistä. Ehkei lasten osallisuus olisi toteutunutkaan, jos olisimme käyttäneet valmiita kerhomalleja ja määritelleet toimintaa aikuistenmaailmasta käsin. Kerhotoiminta oli hyvin suunniteltua, mutta suunnitelmat eivät olleet liian kiveenhakattuja, vaan pystyimme joustamaan.

Koimme, että lasten ehdoin ja avoimin mielin toiminta muotoutui rennoksi ja mukavaksi yhdessäoloksi. On tärkeää rohkeasti kokeilla eri tapoja työskennellä, jotta löytäisi oman tyylin ja mikä toimii itselle parhaiten ja tässä tapauksessa lasten kanssa. Uusien asioiden ja menetelmien kokeileminen ovat mielestämme parhaita opettajia ammatillisuuteen. Itsensä likoon laittaminen on hyvä lähtökohta oman ammatti-identiteetin kehittämiseen. Opinnäytetyömme kaikissa vaiheissa toimimme lasten ehdoilla, osallisuutta

silmällä pitäen. Esimerkiksi viimeisen kerran ryhmähaastattelu jäi suppeaksi, koska lapset halusivat ennemmin ajella polkuautoilla liikennepuistossa.

Toivomme opinnäytetyömme rohkaisevan kokeilemaan ja käyttämään erilaisia menetelmiä hyödyksi, jotta osallisuutta voitaisiin lisätä lasten kohdalla. Lasten osallisuutta lisäävä ryhmätoiminnan kokeileminen osoittautui antoisaksi menetelmäksi työskennellä. Opinnäytetyömme osoittaa, että työmenetelmälle on kysyntää asiakkaiden keskuudessa.

Lasten osallisuutta tulee nostaa esille entistä enemmän ja että sen ympärille tulee rakentaa käytäntöjä osoittamaan, että lasten osallisuutta toteutetaan. Toivomme opinnäytetyömme kannustavan näkemään lasten osallisuuden mahdollisuutena eikä rasitteena. Raha ei useinkaan ole este osallisuudelle, vaan kyse on aikuisten asenteista ja halusta toteuttaa osallisuutta. Opinnäytetyömme tuo esiin, että lasten toiveet ja ideat eivät ole mahdottomia toteuttaa; vaaditaan lapsen tasolle laskeutumista sekä aitoa kohtaamista ja kuuntelemista.

Siinä missä lapset voidaan nähdä osallistujina erilaisiin projekteihin, kuten esimerkiksi kerhotoiminnan suunnitteluun, miksei heitä voisi osallistaa myös esimerkiksi asiakassuunnitelmapalaveriin? Lapset ovat osa perhettä ja heillä on varmasti mielipiteitä ja näkemyksiä niin omasta kuin perheenkin tilanteesta ja siitä mitä voisi tehdä toisin. Huomasimme käytännössä, miten yksinkertaisia asioita lapset kaipaavat. Huomasimme, että lasten toiveet toiminnasta eivät olleetkaan älyttömiä ja lapset ovat järkeviä, ajattelevia, älykkäitä yksilöitä ja parhaita kertomaan siitä missä on hyvä ja huono olla. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 13. artiklan mukaan lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, mikä sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia suullisessa, kirjallisessa painetussa, taiteen tai missä tahansa lapsen valitsemissa muodossa. (YK:n yleisopimus lapsen oikeuksista) Lastensuojelulain 2. luvun 8. pykälän mukaan palvelua järjestettäessä ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin, joten miksi emme osallistaisi lapsia juuri esimerkiksi asiakassuunnitelmapalaveriin? (Lastensuojelulaki 2007/417, 8§)

Lasten osallisuuden kokemuksista ja mahdollisuuksista on hyötyä läpi elämän. Osallisuus lisää lapsen itsetuntemusta ja lisää tunnetta, että hänestä ollaan kiinnostuneita, hänestä välitetään ja hänen mielipiteillään on merkitystä. Nämä asiat auttavat lasta pär-

jäämään yksilönä ja yhteisön jäsenenä yhteiskunnassa. Osallisuuden mahdollistamisella voi olla myös ennaltaehkäiseviä vaikutuksia, esimerkiksi ulkopuolisuuden tunteen sekä syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Opinnäytetyö innosti ja kasvatti meitä ammattilaisina toimimaan lapsilähtöisemmin. Ajatuksemme vahvistuivat siitä, että haluamme tehdä lasten parissa töitä. Perehdyimme opinnäytetyössä lasten oikeuksiin, lastensuojelulakiin ja osallisuuskeskusteluihin ja ne antoivat vahvistusta sille, että tahdomme entistä enemmän toimia lasten osallisuuden mahdollistajina, puolesta puhujina ja kehittää käytännön toimintaa tukemaan lapsilähtöistä työtä. Opinnäytetyömme kannustaa meitä rohkeasti kokeilemaan ja heittäytymään työhön sekä antaa vahvistusta toimia omien arvojen ja asenteiden kautta. Kehityimme opinnäytetyöprosessin myötä myös ryhmänohjaustaidoissamme ja meillä oli ainutlaatuinen tilaisuus kokeilla taitojamme käytännössä.

LÄHTEET

- Eskola Jari & Suoranta Juha, 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 6. painos.
- Heikkinen L.T, Hannu & Rovio, Esa & Kiilakoski, Tomi 2006. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa: Heikkinen L.T, Hannu, Rovio, Esa ja Syrjälä, Leena toim. 2006. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen L.T, Hannu, Rovio, Esa ja Syrjälä, Leena toim. 2006. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Pohjola, Anneli, 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa: Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151>
- Järvinen, Ritva & Lankinen, Aila & Taajamo, Terhi & Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Bookwell Oy. Porvoo.
- Lastensuojelun käsikirja, perhetyö, sosiaaliportti. Hakupäivä 23.4.2014. Päivitetty 25.10.2013
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 Finlex
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#P8>
- Oranen, Mikko 2007. Mitä mieltä!/? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Lastensuojelun kehittämisohjelman osahankkeen raportti.
<http://www.sosiaaliportti.fi/File/5a3129ac-bd59-46c7-b95f-379d04d1457c/Osallisuus-raportti+Oranen.pdf>
- Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4%20mielt%C3%A4!%20raporttiCS3.pdf> Hakupäivä 12.4.2014
- Perhetyöntekijät, Kemin sosiaali- ja terveystieteiden keskus, 2014, haastattelu / avoin keskustelu 9.5.2014.
- Strandell, Harriet 2005. Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Julkaisussa STAKES, laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Helsinki: Stakesin monistamo.

- <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf>
Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6>
- Taitto Annikka, 2001. Vertaistoiminta avuksi lapselle. Teoksessa Inkinen, Matti (toim.) Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Thomas, Nigel 2000. Children, family and the state. Decision making and child participation. USA: St. Martin's Press. E-kirja.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Turja, Leena 2011. Lapset osallisina - kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään – Suomen Varhaiskasvatus ry.
<http://www.peda.net/img/lehti/facei/Turja-toukokuu2011.pdf> Hakupäivä 12.4.2014
- Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Virkki, Päivi & Nivala, Elina & Kiilakoski, Tomi & Gretscher, Anu 2012. Päiväkotien tarjoama osallisuusympäristö. Teoksessa Gretscher, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.). Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Unicef.
https://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf Hakupäivä 26.4.2014

LIITTEET

- Liite 1. Saatekirje
- Liite 2. Kerhotiedote 1
- Liite 3. Kerhotiedote 2
- Liite 4. Kyselylomake vanhemmille
- Liite 5. Lasten ryhmähaastattelurunko

Hei!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Lapin Ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä perhetyöhön. Tarkoituksenamme on kokeilla ryhmämuotoista perhetyötä lasten kerhotoiminnan muodossa ja siten edistää lasten osallisuutta perhetyössä. Kerhotoiminta järjestetään touko-kesäkuussa, neljä kertaa sovittuna ajankohtana. Kerhotoiminnan tavoitteena on osallistaa lapset suunnittelemaan, ideoimaan sekä arvioimaan toimintaa opinnäytetyötämme varten.

Osallistuminen kerhotoimintaan on vapaaehtoista ja lasten ja heidän vanhempiensa suostumusta osallistumiseen kysytään etukäteen. Ensimmäisenä kokoontumiskertana on tarkoitus suunnitella yhdessä lasten kanssa mitä teemme ja lapsilla on mahdollisuus olla päättämässä kerhon säännöistä. Tavoitteenamme olisi, että ryhmätoiminta työmenetelmänä kehittyisi osaksi perhetyötä.

Keräämäämme aineistoa eli kokemuksia kerhotoiminnasta perhetyöntekijöiltä, lapsilta ja heidän vanhemmiltaan ja tulemme käyttämään niitä opinnäytetyötä varten. Olemme vaitiolovelvollisia ja vaitiolomme ulottuu niin kerhotoimintaan, kuin myös opinnäytetyöhömmekin. Kaikki aineisto tullaan käsittelemään opinnäytetyössä anonyymisti. Lasten ja vanhempien nimiä ei julkaista, eivätkä he tule opinnäytetyössämme tunnistetuiksi.

Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika on syksyllä 2014 ja se on mahdollista saada luettavaksi.

Meihin voi ottaa yhteyttä mikäli kysyttävää ilmenee. Informoimme kerhotoiminnasta vielä tarkemmin lähempänä ajankohtaa.

Ystävällisin terveisin,

Noora Tikka

p. 040 766 2704 noora.tikka@edu.token.fi

Monika Ryttilä

p. 040

555

1799

monika.rytila@edu.token.fi

Hyvät vanhemmat ja kerholaiset

Tässä olisi lyhyesti tietoa tulevasta kerhotoiminnasta ja kerhopäivistä. Ensimmäisellä kerralla tarkoituksenamme on tutustua toisiimme ja suunnitella lasten kanssa yhdessä tulevia kerhopäiviä. Tutustumme leikin ja vapaan oleskelun lomassa toisiimme ja laadimme yhdessä ryhmällemme säännöt, joihin lapset saavat itse vaikuttaa. Lapset suunnittelevat itse tulevaa toimintaa, joten ensimmäistä kertaa lukuunottamatta emme vielä tarkalleen tiedä, mitä muina kerhopäivinä teemme.

Jokaisena kerhopäivänä tarjoamme pienen välipalan. Jokaisen kerhopäivän päätteeksi kysymme lapsilta palautetta hymynaamoja apuna käyttäen.

8.6 SUNNUNTAI

KLO 14.00-16.30

Tutustuminen ja säännöt

Välipala

Sään salliessa ulkoilua

10.6 TIISTAI

KLO 13.00-16.00 Paloasemavierailu ja Hesburger

12.6 TORSTAI

KLO 9.00-12.00

16.6 MAANANTAI

KLO 15.00-18.00

Otathan kerhoon mukaasi reipasta mieltä! :)

Terveisin Monika ja Noora

Hyvät vanhemmat ja kerholaiset

Ensimmäinen kerhokerta takana,
suunnittelimme tuleville kerhokerroille
seuraavanlaista toimintaa;

10.TIISTAI

KLO 13.00-16.00

Paloasemavierailu ja Hesburger

12.6 TORSTAI

KLO 9.00-12.00

Liikennepuisto

Eväsretki

16.6 MAANANTAI

KLO 15.00-18.00

Leikkipuisto

Välipala /Jäätelö

Terveisin: Monika ja Noora

HYVÄT VANHEMMAT

Kerhotoimintamme on nyt onnistuneesti takana päin ja haluaisimme vielä kysyä perheiden mielipiteitä kerho- ja ryhmätoiminnasta. Olisimme kiitollisia, jos vastaisitte muutamaan kysymykseen. Vastaukset ovat nimettömiä. Olemme kysyneet palautetta myös lapsiltanne jokaisen kerhokerran päätteeksi ja myös lasten palautteet ovat nimettömiä.

Palaute on arvokasta tietoa opinnäytetyötämme sekä toiminnan kehittämistä varten.

Ystävällisin terveisin

Noora & Monika

1. Oliko lasten kerhotoiminta mielestänne tarpeellinen?

Kyllä

Ei, miksi?

2. Mitä mieltä olette siitä, että perhetyön kohteena olivat tälläkertaa vain lapset?

3. Olisitteko kaivanneet lisää tietoa toiminnasta, jos niin miksi?

4. Voisitteko ajatella, että perheenne tai sen jäsenet osallistuisivat perhetyön ryhmätoimintaan tulevaisuudessa? Ryhmätoiminta voisi olla esimerkiksi lasten, vanhempien tai koko perheen ryhmiä erilaisilla aiheilla.

Kyllä

En

En osaa sanoa

Risuja ja ruusuja lasten kerhotoiminnan järjestäjille:

Lasten ryhmähaastattelurunko

1. Mikä kerhossa onnistui?
2. Mikä kerhossa epäonnistui?
3. Miltä tuntui kuulua kerhoon?
4. Saitko vaikuttaa siihen mitä tehdään? Miten sait vaikuttaa siihen mitä tehdään?
5. Miltä se tuntui?
6. Oletko oppinut kerhossa jotain, mitä?